Drieënveertig herdenkingen

Cel 601

in het Oranjehotel 1946 · 1988

COLOFON

Uitgave: 'Stichting Oranjehotel', Willem de Zwijgerlaan 114, 2582 EV Den Haag, tel.: 070 – 55.30.18.
Samenstelling: W.A. Brug en Drs. J. Smit.
Omslagontwerp: A. Olthof.
Druk: Elkerbout, Scheveningen.
ISBN: 90.900.2436.0.
SISO: 928.8.UDC 343.819 (492 2500) '1940/1945'.
Uitgegeven in 1988.
Oplage: 1500 ex.
Trefw.: Oranjehotel (gevangenis)

Cel 601

Drieënveertig herdenkingen in het Oranjehotel te Scheveningen 1946 - 1988

VOORWOORD

Het bestuur van de 'Stichting Oranjehotel' biedt u hierbij een overzicht aan van het gesproken woord tijdens de bijeenkomsten die sinds 1946 jaarlijks in de voormalige *Cellen*barakken in Scheveningen hebben plaatsgevonden, geïllustreerd met een aantal foto's en aangevuld met enkele korte levensbeschrijvingen van personen die tijdens de herdenkingen werden genoemd of die daar het woord hebben gevoerd.

De bundel is samengesteld op initiatief en onder leiding van de secretaris W.A. Brug, met medewerking van mevrouw drs. J. Smit verbonden aan het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie.
De illustraties zijn afkomstig uit de collecties van de "Stichting Oranjehotel".

DE GEWIJDE DODENCEL 601.

De Cellenbarakken, die in de oorlogsjaren het 'Oranjehotel' werden genoemd, dateren uit de jaren van de Eerste Wereldoorlog, toen er o.a. smokkelaars en dienstweigeraars werden geïnterneerd. In 1940 werden ze door de Duitsers gevorderd en kregen de naam 'Deutsche Polizei-Gefängnis'.
Gedurende de jaren 1940 – 1945 hebben er steeds een 1200/1500 gevangenen gezeten. Hoeveel is niet precies bekend, maar het totale aantal kan wel op 26.000/ 30.000 gesteld worden. Gemiddeld zat men 1½ tot 3 maanden gevangen, soms met vier of vijf mensen in een cel.
Na de oorlog heeft men *één van de 'dodencellen'*, waar mensen in gezeten hadden die ter dood waren veroordeeld, *tot een herdenkingsplaats gewijd.* In de cel liggen *vier boeken met de namen* van vrijwel allen die via het 'Oranjehotel' omgekomen zijn, hetzij in de gevangenis zèlf, òf op de Waalsdorpervlakte, òf in een concentratiekamp. In die boeken staan ongeveer 850 namen vermeld met een korte levensbeschrijving en een foto. Voor familieleden van omgekomenen is het mogelijk om tegen vergoeding van de kosten een kopie van die gegevens te verkrijgen.
Ook is het mogelijk de cel te bezoeken, bij voorkeur op een woensdagmiddag. Men kan zich daartoe wenden tot de celcommissie (tel.: 03436 – 1685) of tot de secretaris van de 'Stichting Oranjehotel' (tel.: 070 – 55.30.18).

Ieder najaar wordt in één van de ruimten van het gevangeniscomplex een *herdenking voor de omgekomenen* georganiseerd. Als afsluiting van de herdenking is er steeds een 'Stille Gang' langs de geopende Dodencel 601.
Zij die een herdenking willen bijwonen, kunnen zich via één van de bovenstaande telefoonnummers melden.

Cel 601 met de vier boeken waarin de namen zijn opgetekend van hen die zijn omgekomen in het Oranjehotel.

1946

De Gewijde Dodencel 601 werd op 5 oktober 1946 ingewijd met een rede van mevrouw B. Boon-van der Starp, de toenmalige voorzitter van de celcommissie, die daarbij o.a. zei:

"De Dodencel wordt vandaag ontsloten en daarmee gewijd tot een blijvend monument ter huldiging van de nagedachtenis aan allen die hun leven voor het vaderland gaven. De cel – nr. 601 – is *een symbool* en, evenals het Graf van De Onbekende Soldaat, een gedenkteken *dat spreekt en zal blijven spreken* tot allen die rouwen om een dierbaar kind .... een man .... een vader .... een vriend. Met deze gewijde cel gedenken wij allen. Niet alléén zij die in deze gevangenis vertoefden, maar óók zij die in andere gevangenissen en concentratiekampen vertoefden. En niet alléén de Nederlanders, maar ook de miljoenen anderen die vielen voor de Grote Zaak van het Recht en de Vrijheid. De cel zal de gedachte aan onze helden levend houden. De herinnering aan hun offer zal voor altijd blijvend zijn.

De Dodencel is precies zo gelaten als zij was toen onze vrouwen en mannen er tijdens de bezetting in vertoefden. Tot in de kleinste onderdelen vindt ge er alles wat er toen was.
De *inscripties op de muren* zullen altijd blijven spreken van het lijden, van de eenzaamheid, van de godsvertrouwen en de heldenmoed, maar vaak óók van de humor van hen die er verbleven.

In de cel is aangebracht een *portret van H.M. de Koningin* als de manifestatie van de liefde voor het Vaderland, die de drijfveer was van hen die hun leven gaven.
Het portret is door Hare Majesteit persoonlijk ondertekend als een hulde aan allen wier leven zo wreed werd weggenomen.

Bovendien ligt in de cel het *Dodenboek* (momenteel vier delen – 1988), het boek met de portretten en korte levensbeschrijvingen van allen die in het 'Oranjehotel' vertoefden en later gedood werden, hetzij gefusilleerd of, wat misschien nog erger was, doodgemarteld. Ook kwamen velen om door ziekte of verwaarlozing.

Na deze inwijdingsrede werd de deur van de gewijde Dodencel 601 geopend en daarmee ingewijd door mevrouw Van Lijnden, de dochter van wijlen Ds. Van den Bosch, die helaas óók ten offer viel aan de overweldiger.

DIRK ARIE VAN DEN BOSCH werd op 23 oktober 1884 geboren in Hazerswoude. Hij was Ned. Herv. predikant in Den Haag, waar hij een gevierd spreker was.

In november 1940 verscheen van zijn hand het boek '666. Het getal eens menschen'. Het was een waarschuwing tegen het misbruiken van de Bijbel, speciaal tegen het misbruiken van het boek Openbaringen. De Duitsers vonden het 'een gevaarlijk boek' en hij werd op 22 dec. 1940 gearresteerd.

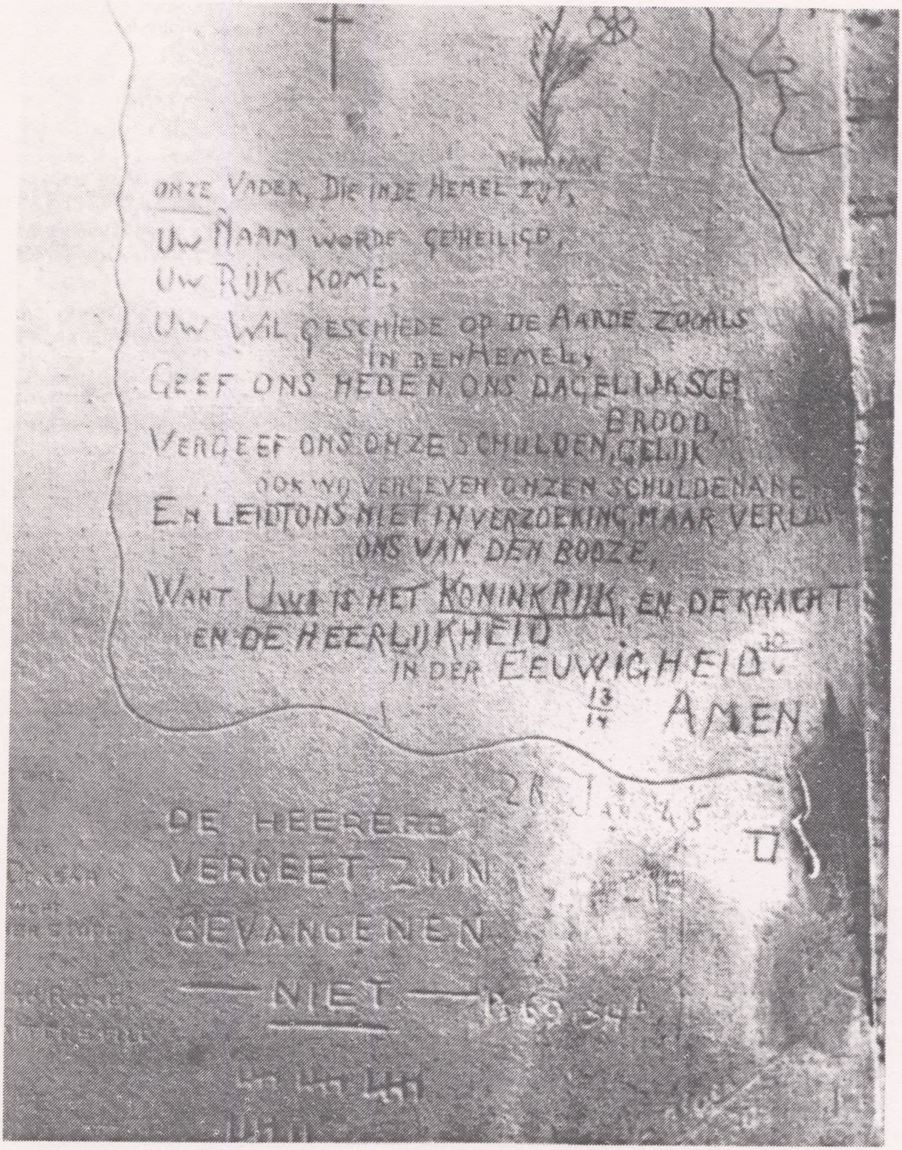
Tijdens de verhoren werd hij steeds over dit boek ondervraagd. De Duitsers wilden weten welke bedoeling hij met de publicatie had gehad. Bovendien waren ze bang voor zijn grote aanhang in de Kerk en voor zijn gave van het Woord.

Uit het 'Schutzhaftbefehl' dat hem werd uitgereikt bleek, dat men hem tot het einde van de oorlog buiten de maatschappij wilde plaatsen, hoewel men geen enkel bewijs van 'schuld' bij hem gevonden had.

Na zijn verblijf in het 'Oranjehotel' kwam hij in het concentratiekamp Amersfoort terecht. Daar was hij velen tot steun. Hij hield er kerkdiensten en gaf er catechisatie....

Hij overleed in het kamp op 20 maart 1942, 's morgens om acht uur. Dysenterie en kaakontsteking hadden een eind aan zijn leven gemaakt. In 1946 verscheen een boek over hem, geschreven door zijn dochter, mevrouw A.M.C. van Lijnden-van den Bosch. Ook verscheen een boekje over hem van de hand van Dr. L.D. Terlaak Poort, getiteld: 'Geloofsgetuige' (VDM-serie, nr. 20)

Hoe er in de eenzaamheid van de cel door gevangen genomen verzetsstrijders werd geleden, kan men slechts veronderstellen. Opschriften op deuren en muren, die na de oorlog gevonden werden, verraden de ontzetting, angst en vertwijfeling van de gevangenen. Maar zelfs in de enge beslotenheid van de cel bleef de hoop en het vertrouwen op een betere toekomst leven.

Inscriptie op één van de celmuren

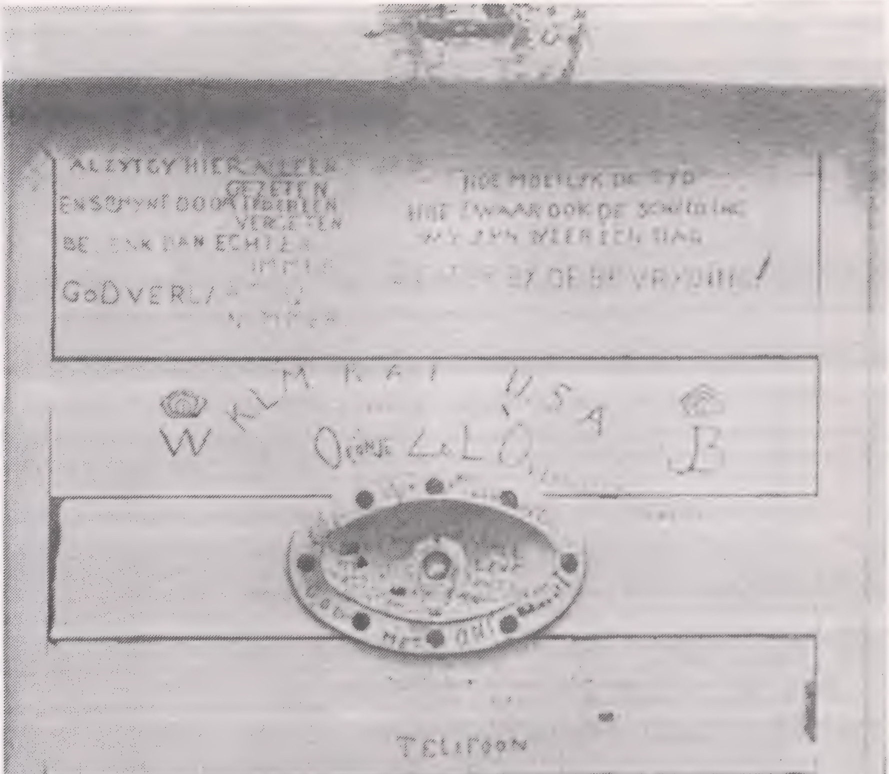

Fotoalbum in Dodencel 601

Zó zag het 'Oranjehotel' er in de oorlogsjaren van binnen uit. Let op de openstaande klepjes in de deuren, waarop het eten en drinken voor de gevangenen werd doorgegeven.

KLM
USA
TELEFOON
339

'Na de inwijding van de cel sprak Ds. G. Bos, oud-gevangenispredikant en voorzitter van de "Stichting Oranjehotel" een herdenkingsrede uit. Hierin memoreerde hij o.a. de Achttien Doden, die op 13 maart 1941 op de Waalsdorpervlakte werden gefusilleerd: vijftien leden van de Geuzengroep en drie Februaristakers.'

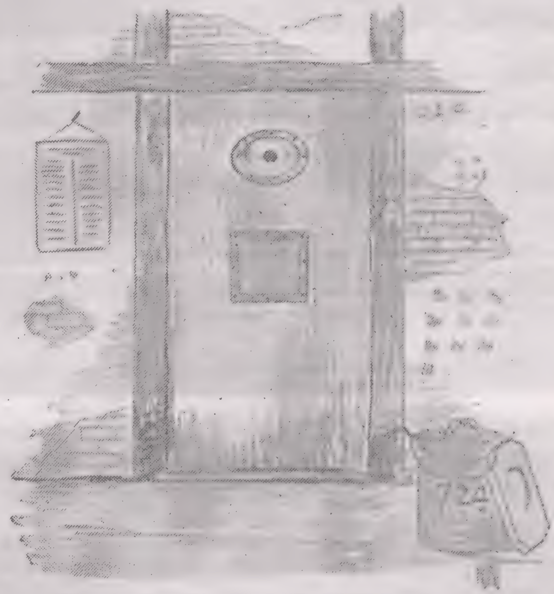
In de dagbladen probeerden de Duitsers het Nederlandse volk wijs te maken dat deze Geuzen terroristen, misdadigers, sluipmoordenaars en gifmengers waren, die de wereld uit geholpen moesten worden. In werkelijkheid waren het de eersten van honderden die nog zouden volgen die alles in de waagschaal stelden voor de grote en goede zaak waar het om ging. Toen zij op het punt stonden uit hun cellen gehaald te worden, hoorde men hen zacht neuriën en later óók zingen:

"Dan ga ik op tot Gods altaren,
tot God, mijn God, de bron van vreugd.
Dan zal ik juichend stem en snaren
ten roem van Zijne goedheid paren,
die na kortstondig ongeneugt
mij eindeloos verheugt"
(Psalm 43 : 4)

"Op deze achttien volgden de honderden die, individueel of in groepen, soms met tientallen tegelijk, door de Duitse moordenaarshanden vielen. In de dagelijkse omgang met hen trof mij steeds hun grote bescheidenheid, aldus de spreker. Maar deze bescheidenheid veranderde in *moed en onverschrokkenheid* wanneer velen voor de vraag gesteld werden waaróm zij tegen de bezetter hadden gehandeld. Velen zijn in de zware uren vóór de uiteindelijke beslissing over hun lot tot diep geestelijk leven gekomen. Menigeen kwam door strijd, bijbellezen en gebed tot overgave aan God en daardoor tot rust en innerlijke vrede".

„In deze bajes
Zit geen gajes
Maar Hollands glorie
Potverdorie.....”

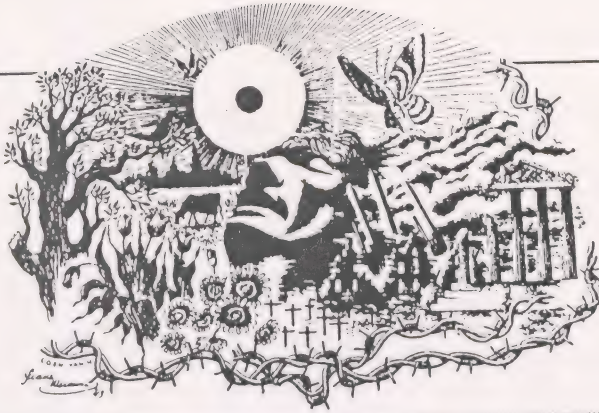
„Oranje Hotel”

Episoden
uit het leven van
No. 724,
politiek gevangene
in de Polizeigefängnis
te Scheveningen.

Bewerkt door JOS VERSTRAETEN

HENRI BOGAERTS N.V.
Uitgever
BOXTEL

DE ACHTTIEN DOODEN

Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wel kleiner nog is het stuk grond
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.

O, lieflijkheid van lucht en land
van Hollands vrije kust -
eens door den vijand overmand,
vond ik geen uur meer rust;
wat kan een man, oprecht en trouw,
nog doen in zulk een tijd?
Hij kust zijn kind, hij kust zijn vrouw
en strijdt den ijdelen strijd.

Ik wist de taak die ik begon
een taak van moeiten zwaar,
maar 't hart dat het niet laten kon
schuwt nimmer het gevaar;
het weet hoe eenmaal in dit land
de vrijheid werd geëerd,
voordat een vloekb're schennershand
het anders heeft begeerd,

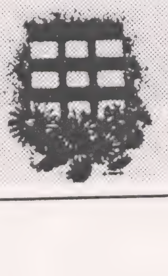
voordat die eeden breekt en bralt
het misselijk stuk bestond
en Hollands landen binnenvalt
en brandschat zijnen grond,
voordat die aanspraak maakt op eer
en zulk germaansch gerief,
een land dwong onder zijn beheer
en plunderde als een dief.

De rattenvanger van Berlijn
pijpt nu zijn melodie;
zoowaar als ik straks dood zal zijn,
de liefste niet meer zie
en niet meer breken zal het brood
noch slapen mag met haar -
verwerp al wat hij biedt of bood,
de sluwe vogelaar.

Gedenkt, die deze woorden leest,
mijn makkers in den nood
en die hen nastaan 't allermeest
in hunnen rampspoed groot,
zooals ook wij hebben gedacht
aan eigen land en volk,
er komt een dag na elke nacht,
voorbij trekt ied're wolk.

Ik zie hoe 't eerste morgenlicht
door 't hooge venster draalt -
mijn God, maak mij het sterven licht,
en zoo ik heb gefaald,
gelijk een elk wel falen kan,
schenk mij dan Uw genâ,
opdat ik heenga als een man
als ik voor de loopen sta.

JAN CAMPERT †

De namen van 'De Achttien Doden" waren:

1. Jan Wernand van den Berg, geb. 27 april 1893 (g).
2. George den Boon, geb. 28 nov. 1919 (g).
3. Reijer Bastiaan van de Borden, geb. 27 aug. 1908 (g).
4. Nicolaas Arie van der Burg, geb. 8 april 1904 (g).
5. Hermanus Mattheus Hendricus Coenradi, geb. 23 april 1909 (s).
6. Jacob van de Ende, 21 jaar (g).
7. Joseph Eyl, geb. 1 okt. 1898 (s).
9. Albertus Johannes de Haas, geb. 15 april 1903 (g).
9. Eduard Carel Frederik Hellendoorn, geb. 23 april 1909 (s).
10. Leendert Keesmaat, 29 jaar (g).
11. Ary Kop, geb. 28 febr. 1901 (g).
12. Dirk Kouwenhoven, geb. 12 mei 1916 (g).
13. Jan Kijne, geb. 3 jan. 1895 (g).
14. Leendert Langstraat, geb. 14 mei 1909 (g)
15. Frans Rietveld, geb. 28 dec. 1904 (g)
16. Johannes Jacobus Smit, geb. 1 okt. 1910 (g)
17. Hendrik Wielinga, geb. 24 febr. 1904 in Menaldum (g)
18. Bernardus IJzerdraat, geb. 13 okt. 1891 (g)

Deze laatste was de eigenlijk oprichter van de Geuzengroep.

(9 = Geus; s = Februaristaker)

1947

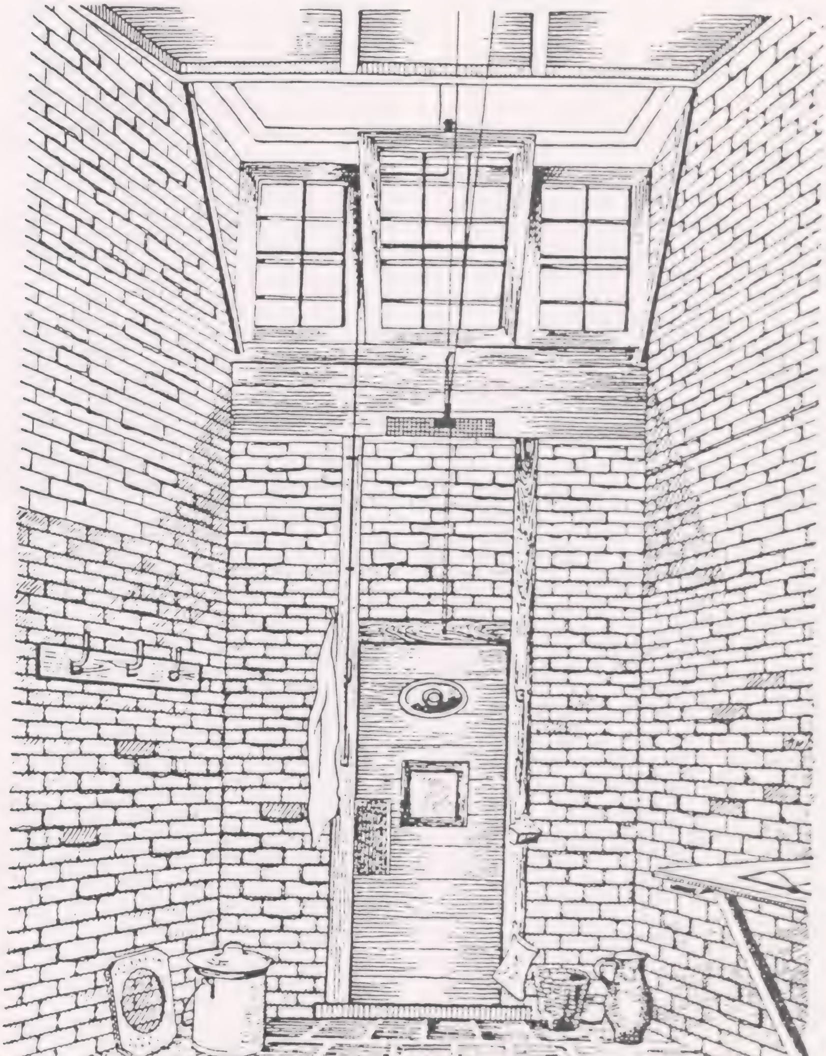
Tijdens de tweede herdenking was het opnieuw de vroegere gevangenispredikant ds. G. Bos die de oud-gevangenen en nabestaanden toesprak. Daarbij zei hij o.a.:

''In de Bijbel lezen we het verhaal van Abraham, die, toen hij zijn land verliet, een altaar bouwde. Bij terugkeer deed hij dat opnieuw, daarmee te kennen gevend dat de allerhoogste en teerste plek op aarde de woonplaats is, waar men God ontmoeten kan. Ook hier hebben duizenden hun altaar gebouwd. Hier hebben zij, voor het eerst of bij vernieuwing, God mogen ontmoeten. Hier is de plek waar één van uw geliefden was vóór hij de dood inging of naar elders werd vervoerd, vaak om daar het allerhoogste, zijn leven, te geven. U allen zult straks herinnerd worden aan het altaar dat hier door hen gebouwd werd. En voor u, oud-gevangenen, u hebt hier uw altaar ook gekend. Moge dit ook zo zijn voor allen hier.''

Het défilé langs de Dodencel duurde ongeveer twee uur en daarna waren enkele duizenden réunisten aanwezig in de zaal van de oude Haagse Dierentuin, waar de bijeenkomst werd voortgezet en waar het historische spel 'De geboorte van ons volkslied' werd opgevoerd.

1948

Van dit jaar ontbreken de gegevens over de herdenking. Daarom een *tekening van één van de cellen,* na de oorlog gemaakt door een oud-gevangene.

1949

In 1949 werd het besluit genomen dat het bekende 'poortje' in de muur van de gevangenis in het vervolg alléén nog maar tijdens de jaarlijkse herdenking zou worden gebruikt. Door dit poortje gingen de gevangenen tijdens de oorlogsjaren er in en er uit. Door dit besluit is het poortje eigenlijk tot 'monument' verheven. Dat werd nog bekrachtigd door het aanbrengen van een plaquette aan de buitenkant naast het poortje met als tekst de woorden van prof. N.A. Donkersloot (de bekende dichter Anthonie Donker):

"Gedenk hun laatste gang
Door deze lage poort.
Hun leven,
Voor vrijheid en voor recht gegeven,
Zet hun strijd voort".

De 'onthulling' van het poortje en van de plaquette geschiedde door mevrouw IJzerdraat, de weduwe van de bekende verzetsstrijder Bernard IJzerdraat, die op 13 maart 1941 op de Waalsdorpervlakte werd gefusilleerd.

BERNARDUS IJZERDRAAT werd op 13 okt. 1891 in Haarlem geboren. Hij was oorspronkelijk tapijtwever (gobelins) van beroep en later ook leraar aan de Kunstnijverheidsschool in Haarlem.
Al vrij snel na de capitulatie van het Nederlandse leger in mei 1940 gaf hij de eerste Geuzenbrief uit – eigenlijk het eerste illegale blad –, waarvan alleen het tweede exemplaar van 15 mei 1940 bekend is geworden. Zo werd hij de initiatiefnemer/oprichter van de verzetsgroep 'De Geuzen'.
Reeds in november 1940 werd hij gearresteerd, opgesloten in het 'Oranjehotel' en bij het eerste Geuzenproces ter dood veroordeeld. Op 13 maart 1941 werden vijftien leden van de Geuzengroep, onder wie ook IJzerdraat, en drie Februaristakers op de Waalsdorpervlakte bij Den Haag gefusilleerd ('De Achttien Doden').

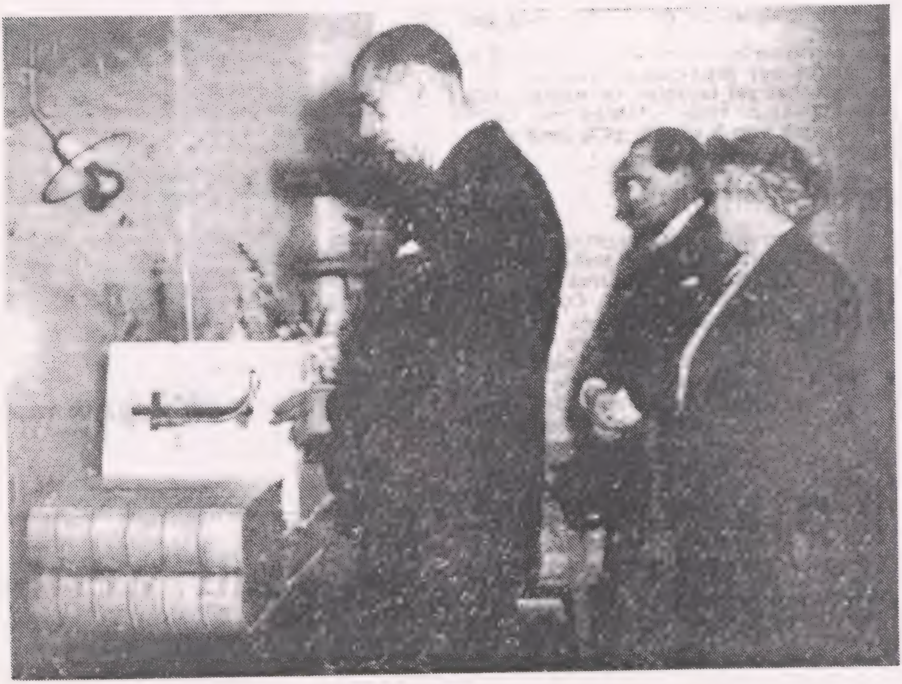

Het poortje in de muur van de gevangenis met plaquette

1950

In de zomer van 1950 werd het 'Oranjehotel' bezocht door de Parijse burgemeester Pierre de Gaulle, zelf oud-gevangene van de Duitsers. Hij legde een eenvoudig bloemstuk in de vorm van het Franse verzetskruis, het Croix de Lorraine, onder de bronzen gedenkplaat bij 'het poortje'. Daarbij zei hij o.a.:

"Er zijn geen oorlogsmonumenten die méér aangrijpen dan deze...".

Pierre de Gaulle leest de namen van omgekomen Nederlandse verzetsstrijders in één van de Dodenboeken.
(foto: Haagsche Courant)

Hierna zette één van de leden van het bestuur van de Stichting Oranjehotel hem de geschiedenis van het 'Oranjehotel' uiteen, waarna hij een bezoek bracht aan Dodencel 601, dat hem zichtbaar aangreep. Als herinnering aan dit bezoek werd hem een klein boekje met in het Frans gestelde tekst overhandigd, waarin, geïllustreerd met enkele foto's van de cel, een korte uiteenzetting wordt gegeven over de doelstellingen van de Stichting Oranjehotel:

1. Het beheer over en het in stand houden van de Gewijde Dodencel 601.
2. Het jaarlijks organiseren van een bijeenkomst van oud-gevangenen en nabestaanden.

HET MONUMENT

Het monument tegen de muur van het 'Oranjehotel' aan de Stevinstraat, werd op zaterdag 16 september 1950 onthuld door koningin Juliana. Het is ontworpen door de beeldhouwer Albert Termote.
Ter inleiding van de plechtige onthulling sprak de toenmalige voorzitter van de 'Stichting Oranjehotel' een rede uit, waarin hij de symbolische betekenis van het monument uitlegde en wees op de *vier aspecten* die in het monument tot uiting komen.

1. In de eerste plaats staat in het middelpunt van het beeldhouwwerk de *Oranjeboom*. Die boom is echter afgebroken: symbool voor de ballingschap van ons koningshuis in de jaren 1940-1945, maar het was in de geest toch bij ons, het vuurde ons aan tot de strijd en leed, streed en bad met ons. Wij waren in die jaren verenigd rondom de Oranjeboom en hebben tijdens de bezetting leren beseffen hoe sterk Oranje en Nederland verbonden zijn en hoe diep onze liefde en eerbied voor onze (toenmalige) landsmoeder geworteld was, voor haar moed, volharding en geloof.

2. Het tweede aspect van het monument is, dat de figuren rondom de afgeknotte Oranjeboom van verschillende leeftijd, maatschappelijk niveau en sekse zijn. Bovendien zijn ze *niet vrij*. Ketenen van prikkeldraad belemmeren hen en terwijl zij van hun vrijheid zijn beroofd, worden ze belaagd door slangen en ongedierte, die hen dreigen te vergiftigen. Maar, hoewel ze sterk beperkt zijn in hun bewegingen, verzetten zij zich en trappen de belagers van zich af!

3. De derde gedachte die in het monument wordt gesymboliseerd zit in de *figuren*. De gestalten vertegenwoordigen de verzetslieden in verschillende leeftijd, maatschappelijke plaats, levens- en wereldbeschouwing en sekse. Het zijn enkele figuren, die tezamen de brug willen vormen voor onze gedachten naar allen die aan de strijd deelnamen.

4. En tenslotte de *inscriptie* van het monument: "ZIJ WAREN EENSGEZIND". De opdracht aan Termote was om deze gedachte duidelijk in het monument tot uiting te laten komen. *Eensgezindheid en niet eenheid.* De initiatiefnemers meenden dat juist de bezetter met zijn streven naar eenheid manifesteerde hoe gevaarlijk dit is, omdat eenheid slechts bereikt kan worden wanneer ieder individu het typischeigene en persoonlijke aflegt om in een uniform eenheids-ik onder te gaan. Eensgezindheid betekent dat ieder individu, met behoud van het typisch eigene en karakteristieke en met eerbiediging van de diepste levens- en wereldbeschouwelijke achtergronden zich inzet voor de gemeenschappelijke taken. Met deze eensgezindheid doet het monument een appèl op het Nederlandse volk van vandaag en morgen. Alleen in eensgezindheid kunnen we, onder Gods zegen, de toekomst tegemoet gaan.

Monument 'Oranjehotel'

Onthulling monument

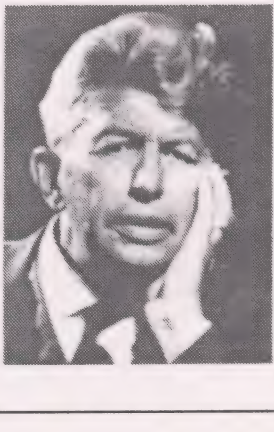
Na de onthulling van het monument sprak 's middags minister-president Dr. W. Drees in het Kurhaus een rede uit voor de gezamenlijke reünisten. Daarin zei hij o.a.:

"De taak van degenen die thans in Nederland leven, is te tonen dat zij de heroverde vrijheid waardig zijn. In die moeilijke jaren is de geestelijke weerstand één van de meest waardevolle eigenschappen van het Nederlandse volk gebleken. De offers voor de vrijheid zijn niet tevergeefs gebracht. Mannen en vrouwen van het verzet hebben de eer van Nederland hooggehouden".

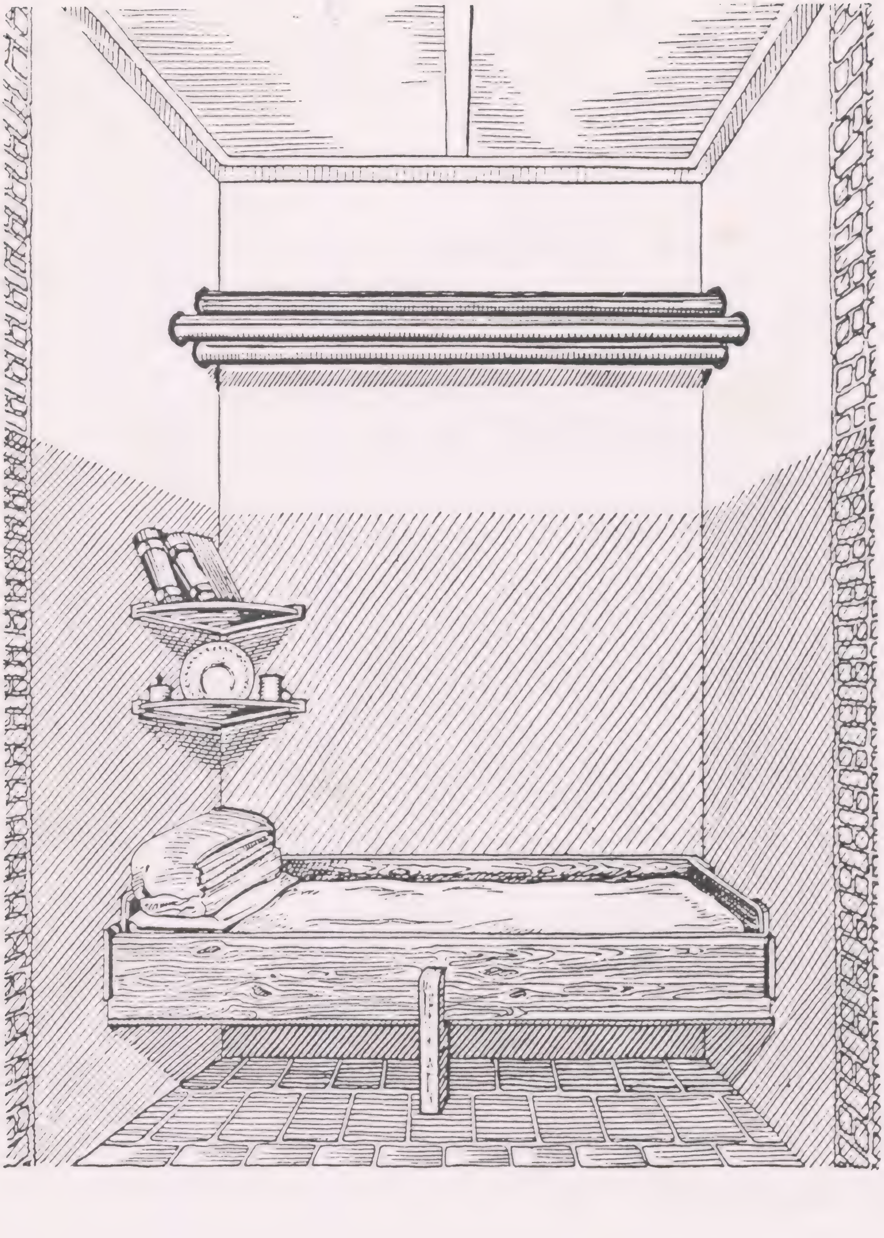
1951

Bij de herdenking in 1951 sprak de voorzitter, Drs. Bos, de herdenkingsrede uit, waarbij hij als motieven de begrippen ERNST, VASTBERADENHEID en HOOP gebruikte.

De slotrede werd uitgesproken door Ds. F. Slomp – in het verzet 'Frits de Zwerver'.

FREDERIK SLOMP werd geboren op 5 maart 1898 in Ruinerwold (Dr.). In de oorlogsjaren was hij Gereformeerd predikant in Heemse (Ov.). Samen met mevrouw Helena Kuipers-Rietberg ('Tante Riek') richtte hij de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (de LO) op. Daarna zwierf hij overal door het land om het verzet te stimuleren.
Op 1 mei 1944 werd hij in Ruurlo gearresteerd, maar enkele dagen daarna door leden van zijn eigen organisatie uit de Koepelgevangenis in Arnhem bevrijd.
Hij overleed op 13 dec. 1978.

1952

Het was dit jaar voor de zevende keer dat de oud-gevangenen en nabestaanden in het 'Oranjehotel' bijeenkwamen. De voorzitter zei in zijn herdenkingswoord o.a. het volgende:

"Wij herdenken wederom de Nederlanders die hun leven gegeven hebben voor vrijheid, recht en het behoud van de grootste goederen uit het leven. Zij waren wars van dictatuur, omdat de bedrijvers daarvan de mens als een middel voor het doel beschouwen. Zij die gevallen zijn hebben iets gevoeld van deze verlaging van de mens. Het doel dat de dictatuur met ons beoogde, doorkruiste het eigenlijke doel van ons leven en dit geldt voor iedere dictatuur. Maar een mens heeft geen doelwaarde, mag geen middel zijn tot doel, omdat hij een doel in zich zèlf heeft, namelijk zijn mensenwaarde. Daarom heeft het offer dat de gevallenen, en daarmee ook de nagelaten betrekkingen, gebracht hebben, zin. Wij moeten hen gedenken als degenen die voor het bereiken van het ware levensdoel gevallen zijn. Daarom staan wij tegenover hen met eerbied. In hen die vielen kwam een andere wereld tot openbaring, een hogere, reine wereld, anders dan deze. Daartegenover past eerbied."

1953

In 1953 was Pim Boellaard, oud-gevangene van Dachau, de eerste spreker.

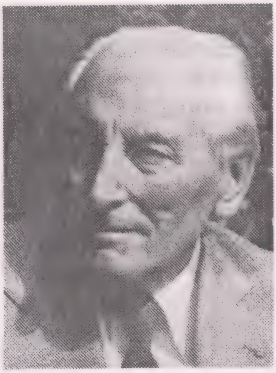
"Voor de nabestaanden is deze dag een zware dag", zo begon hij. "Op een dag als deze stormen de vragen op ons af. Hebben wij hun vlam voortgedragen? Is door hun dood en door onze strijd ons leven vernieuwd en gelouterd? Is uw geloof even sterk als in de gevangenis vóór het proces en hebt u alle geestelijke goederen die u daar vergaard hebt of die uit de ellende van de kampen geboren zijn, gekoesterd en trouw bewaard?
Het ligt niet op mijn weg om er diep op in te gaan wèlke waarde het verzet heeft gehad, maar twee dingen mogen gezegd worden: Wij waren in die dagen één, van rechts tot links, èn wij hebben ééns en voor altijd kunnen vaststellen op wie te bouwen was en op wie niet....."

De tweede spreker, pater Nicolaas Gerardus Apeldoorn (in het verzet 'Victor'), voegde daar in zijn slotwoord nog aan toe:

"De Dodencel 601 vertelt ons niet enkel van wat ons werd aangedaan, van lafheid en wreedheid en menselijke laagheid, maar méér nog wat ons in dit donkerste duister van de bezettingsjaren werd geschonken aan lichtende grootheid. En nimmer zal het een mens gegeven zijn om helemaal te weten, en tot in het diepst te doorgronden, wat tijdens de uren in de cel werd doordacht, doorlééfd en doorstreden.

"Hun legers telden rang noch stand.
't Verschil viel weg: slechts éne band
Verbond hen allen, groot en klein:
Zij wilden dienen, redders zijn".
Zó wisten zij te sterven.

Het is goed dit te herdenken. Want het nieuwe licht van de vrijheid dat zij ons stervend reikten, zal slechts brandende blijven wanneer wij naar hun voorbeeld de durf hebben om onze taak te begrijpen, de eigen taak – en het doet er dan niet toe of die groot of klein is !"

NICOLAAS GERARDUS APELDOORN werd op 15 febr. 1908 in Apeldoorn geboren en in 1933 tot priester gewijd. In 1935 werd hij kapelaan aan de Provenierskerk in Rotterdam en in 1946 pastoor van de H. Hart-parochie aldaar.
In de bezettingsjaren was hij één van de leidende figuren in het verzet in Zuid-Holland. Zijn schuilnaam was 'Victor'. In het begin hielp hij jongelui die naar Duitsland moesten aan valse papieren en op die manier kwam hij in contact met het georganiseerde verzet, waar hij zich bij aansloot mede uit angst voor de toekomst van de godsdienst. Toen hij in 1978 ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag de Van Borsselen-penning van de gemeente Rotterdam kreeg, stond daarop gegraveerd: "Het heilig vuur van uw verzet heeft velen van de dood gered."
Hij overleed na een ongeneeslijke ziekte op 10 nov. 1982 in Maassluis en werd begraven op het kloosterkerkhof aan de Heijendaalseweg in Nijmegen.

1954

In dit jaar werd het woord gevoerd door Prof. Mr. R.P. Cleveringa uit Leiden, de nieuwe voorzitter. Hij herdacht daarbij de op 7 januari 1954 overleden voorzitter Gerrit Bos, die sinds het begin van de herdenkingen in 1946 het voorzitterschap had bekleed.

"Van al wat hier is geschied", zo zei prof. Cleveringa, "wist Bos méér dan wie ook. Hij was namelijk in de bezettingsjaren de gevangenis-predikant van het 'Oranjehotel'. Met al de vezelen van zijn warme hart en gemoed heeft hij in die jaren meegeleefd met de honderden gevangenen, de hij vermocht te bereiken met de dóórzetting, waarvoor zelfs de wrede overweldiger week.
Na de oorlog had zijn optreden hier, in het 'Oranjehotel', een ongeëvenaarde stijl. Altijd waren zijn woorden wèlgekozen en ze voerden zijn gehoor onmiddellijk naar het hoogste plan.
Nu, na zijn heengaan, moet een eigen toon worden gevonden. Misschien is het dienstig daartoe een poging te wagen door de benadering van een tegenstelling uit. De Tweede Wereldoorlog was *niet* louter een frontenstrijd. De Duitsers trachtten de geest van ons volk te breken. Gelukkig echter werd die geest duizendvoudig gestut door de sterksten en de wijsten, die naar méér wisten te luisteren dan naar wat in het brein kon worden overlegd en die de moed bezaten hiernaar te handelen. In hen is ons volk gestegen tot de top. Daarvoor willen wij hen danken en eren. Bij voortduring, ook nu de wapenen rusten. Zij waren de Bouwers van het Nieuwe Nederland! Wij buigen voor hun nagedachtenis ons hoofd. Wij zullen hun geest en hun bedoelingen naar de mate van ons vermogen dóórgeven aan wie na ons komen."

RUDOLPH PABUS CLEVERINGA werd op 2 april 1894 in Appingedam geboren. Hij studeerde rechten in Leiden en werd in 1927 hoogleraar in die stad.
Als deken van de juridische faculteit hield hij op 26 nov. 1940 in de aula van de universiteit een rede, waarin hij protesteerde tegen het ontslag van de Joodse hoogleraren. De volgende dag werd hij gearresteerd en tot de zomer van 1941 zat hij in het 'Oranjehotel'. Tijdens de laatste maanden van de bezetting was hij, o.a. samen met de latere minister-president W. Drees, lid van het door de Nederlandse regering in Londen ingestelde College van Vertrouwensmannen. Hij overleed op 15 dec. 1980.
In 1983 werden zijn 'Gedenkschriften' gepubliceerd, waarin uitvoerig geschreven is over zijn verblijf in Scheveningen en waar ook de volledige tekst in staat van de rede uit november 1940.

1955

Professor Cleveringa probeerde vast te stellen wat de waarde van een herdenking is of althans behoort te zijn:

"Een herdenking die waarde wil hebben", aldus de spreker, "rakelt het verleden op, *maar blijft niet staan.* Zij moet, méér nog dan de mogelijkheid de vergetelheid te overmeesteren, ook *het heden adelen en wijzen naar verbetering van de toekomst.* Wij moeten ons wijd openstellen voor de les die het verleden ons geleerd heeft. Dáárin en daarméé heeft een herdenking als deze haar hoogste betekenis en haar waardigste rechtvaardiging."

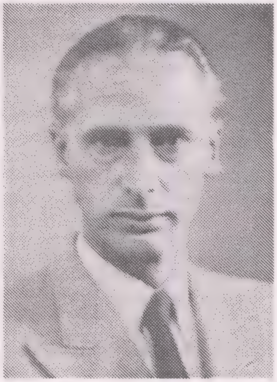
Als tweede spreker voerde Minister L.J.M. Beel het woord. Daarbij zei hij o.a. het volgende:

"Zij die wij heden herdenken, hebben het aureool van heldendom niet gezocht. Zij hebben, evenals wij, de angst gekend, de angst voor wat hen persoonlijk te wachten stond èn de angst voor vrienden die niet terugkeerden èn de angst voor verraad in eigen kring. Zij hebben gestreden de bange strijd. Zij hebben gebeden en wanhopig uitgezien naar hulp en bevrijding. Zij hebben hun leven gegeven in berusting en in het vertrouwen dat het hoogste offer niet tevergeefs zou zijn. Diep in hun hart was het besef gerijpt dat hun strijd een strijd was om de toekomst van ons volk, ja, van héél de mensheid. Een toekomst, waarin het weer goed zou zijn te leven en een toekomst waarin vrijheid en gerechtigheid zouden heersen.
Die strijd duurt voort!"

1956

Professor Cleveringa:

''Dat waarvoor wij hier samengekomen zijn is een oprakeling van het verleden'', zo begon hij. ''Het beoogt iets in het geheugen te bevestigen, dat weg zou kunnen zinken, maar uiteindelijk gaat elke herinnering onder in de steeds aanzwellende hoeveelheid feiten en personen. Desondanks handhaaft zich de waarachtigheid van deze herdenking. Wij willen de daden van hen die hier zaten hèrbeleven door nieuwe overdenking.
De oorlog was een gruwelijke ontketening van laaghartigheden. Toch heeft hij ons niet uitsluitend geestelijke en stoffelijke verarming en leed gebracht. Hij bracht óók de mensen samen. Mensen, die elkaar anders nooit ontmoet zouden hebben. Er zijn vriendschappen uit opgebloeid die anders niet waren ontstaan. Men heeft vaak oog gekregen voor anders miskende waarden. Er stond veel tevoren onvermoede grootheid op. De oorlog was het grote démasqué, ten kwade maar óók ten goede. Wat dat laatste betreft wil ik hier *drie namen* noemen: Anne Anton Bosschart, Rudolph Pieter 's Jacob en Cornelis van der Vegte. Zij waren toonbeelden van zelfverloochening, doorzettingsvermogen en standvastigheid.''

TOM BOSSCHART werd op 5 okt. 1897 in Suriname geboren. Hij was eigenaar/directeur van een reclame-adviesbureau in Amsterdam en richtte in augustus 1940 het 'Comité voor Vrij Nederland' op, dat een eigen blad uitgaf, 'De Vrije Pers', met als ondertitel: ''Orgaan ter voorlichting van het Nederlandsche volk''. Het comité stelde zich ten doel de Duitsers met alle mogelijke middelen afbreuk te doen, o.a. door sabotage en het verstrekken van inlichtingen aan de regering in Londen.
Leden van het comité waren o.a. RUDOLPH PIETER 's JACOB, waarnemend griffier van de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam en CORNELIS VAN DER VEGTE, adjunct-directeur van de N.V. 'De Arbeiderspers', ook uit Amsterdam.
Bosschart en 's Jacob werden op 16 dec. 1940 gearresteerd en Van der Vegte op 23 dec. 1940. Tijdens hun verblijf in het 'Oranjehotel' werden ze in augustus 1941 in Amsterdam alle drie ter dood veroordeeld en op 29 sept. 1941 op de heide bij Crailo gefusilleerd.

MR. RUDOLPH PIETER 's JACOB werd op 25 febr. 1888 geboren en was *substituut-griffier* van beroep. Hij verklaarde voor de rechter: "Ik was nooit een hartstochtelijk mens, meneer de voorzitter, maar één grote liefde heb ik toch steeds gehad: mijn Vaderland! Voor dat Vaderland heb ik gedaan wat is geschied... en ik vraag de heren rechters goed te willen begrijpen dat elke andere drijfveer mij vreemd is geweest."

CORNELIS VAN DER VEGTE werd op 1 febr. 1900 geboren en was adjunct-directeur van 'De Arbeiderspers'. Hij zat in het 'Oranjehotel' van 6 jan. 1941 tot 26 juli 1941.
"Bij het afscheid van zijn vrouw en kinderen wist hij die er toe te bewegen geen traan te storten bij dat laatste bezoek, omdat hij niet wilde dat hij en de zijnen tegenover de Duitsers zwakheid zouden tonen", aldus één van zijn celgenoten.

1957

Professor Cleveringa herinnerde aan het verhaal over Saïdjah en Adinda uit de 'Max Havelaar' van Multatuli en zei:

"Ik heb u gezegd dat mijn verhaal eentonig is. Wie het Gedenkboek van het Oranjehotel opslaat, krijgt soms óók dat gevoel. De boekstaving van de persoonlijke en zakelijke gegevens in dit boek oefent op de lezer in haar soms dorre voortgang een eendere werking uit als Multatuli's met verfijnd overleg gekozen woorden, tot hij bijna duizelig wordt van innerlijke ellende. "Toen ook dezen waren gedood ... ik zeg u, lezer, dat mijn verhaal eentonig is...". De vier dikke Dodenboeken die in de cel liggen, vol afbeeldingen en namen van hen die omkwamen, maken de terugkomst hier steeds tot een zelfkwelling, maar we hebben het gevoel die niet te mogen ontwijken, omdat dit ontlopen iets zou zijn als een laakbare verbreking van banden die bestemd zijn te duren tot óver het graf.
Volgens berekeningen van het 'Centraal Bureau voor de Statistiek' heeft ons land in verhouding tot zijn bevolking ongeveer anderhalf keer zoveel mensenlevens geofferd als België en Frankrijk, drie keer zoveel als Engeland en elf keer als Amerika. Duizenden hebben in ons land hun zuivere daad gesteld tegenover die der horden. Hun namen kunnen we, ook al zouden we het willen, niet allemaal onthouden en zeker niet de daden waarmee ze zich verhieven tegen de Teutoonse wanbedrijven, maar hier gelden zeker de woorden van Carlyle en Goethe, dat het niet in de eerste plaats om de daden zèlf gaat, maar dat het alleen maar gaat om de geest waarin ze werden verricht. En wij weten hoe verheven die is geweest.
Toen op 4 juni 1943 tweeëndertig leden van de zogenaamde 'Stijkelgroep' één voor één in Berlijn werden gefusilleerd, ontlokte hun houding de Duitse predikant die hen had bijgestaan (Ds. Harald Poelchau) de woorden: "Het moet een groot volk zijn, dat zulke mensen voortbrengt." Laten wij ons beijveren hun geest waardig te laten blijven over ons allen".

1958

Prof. Cleveringa:

"Wij zijn hier gekomen zonder noodzaak van buitenaf, maar gedreven van binnen uit. Majoor Weber houdt in het door hem samengestelde 'Gedenkboek van het Oranjehotel' de Nederlanders tweeërlei plicht voor: het bewaren van de betoonde grootheid in de oorlog en die, voorzover menselijk mogelijk, steeds opnieuw in het hart te overleggen èn om door deze overlegging en overweging tot steeds inniger en waardiger geestelijke opbouw te komen. "Een volk dat leeft bouwt aan zijn toekomst." Dat gezegde, dat op het monument op de Afsluitdijk staat, moet niet alleen visioenen oproepen van aangelegde dijken en aan het water ontworsteld nieuw land, maar het moet veel verder reiken, veel hoger.
Die opdracht van Weber zegt eigenlijk: Herbeleef de geestelijke goederen die u als nazaat geschonken zijn en ontwikkel ze naar hun eigen aard steeds rijker. Deze plicht tot herbeleving is geen gelegenheidswoord, maar een woord voor altijd en die opdracht is even bont geschilderd als de geestelijke nalatenschap zèlf. Zij, wie onze aanwezigheid hier voor alles geldt, hebben dat stellig óók zo gevoeld. Met inzet van alles wat zij in te zetten hadden, stelden zij zich te weer tegen een gemeenschap, die zich alléén verhief op haar plompe kracht en op de gewaande voortreffelijkheid en duurzaamheid van haar organisatie. Hun zedelijk bewustzijn wees hen naar andere verten en zij volgden die aanwijzing tot in de dood.
Als wij straks in stilte en eerbied langs Dodencel 601 trekken en naar de muren en de houten krib en de dikke boeken vol namen staren, zullen wij op de opdracht die ons er uit tegemoet komt met overtuiging zeggen: "Ja, wij willen met alle krachten die ons gegeven worden proberen vóórt te gaan, in voorspoed en in ontij, in storm en vrede. Wij zullen blijven bouwen aan de toekomst van ons volk. In hun geest."
En in die bevestiging zal dan de zin van onze samenkomst hier het hechtst verankerd zijn."

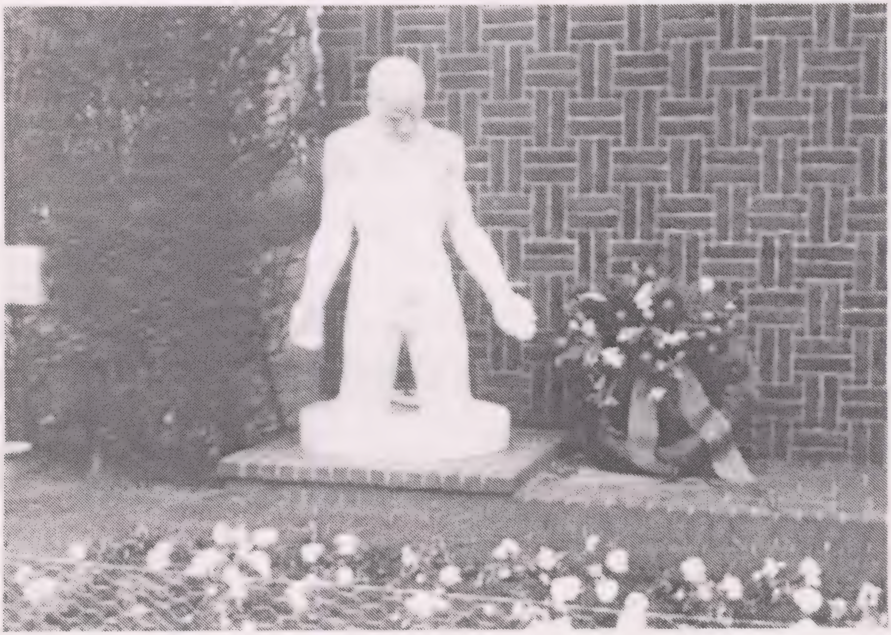
Tijdens de reünie in het Kurhaus die op de herdenking in het 'Oranjehotel' volgde, werd nog meegedeeld dat de vader van Han Stijkel was overleden. Daarbij werd o.a. gezegd: "Wie de familienaam Stijkel niet kent, kent de jongste geschiedenis van Nederland niet."

JOHAN AALDRIK STIJKEL werd op 8 okt. 1911 in Rotterdam geboren en woonde in Den Haag. Onmiddellijk na de capitulatie van het Nederlandse leger in mei 1940 zocht hij contact met allerlei leidende politieke en militaire personen om een organisatie te vormen. Voor het verkrijgen van de nodige instructies èn om spionagemateriaal over te brengen, besloot hij om op 2 april 1941 met een vissersboot naar Engeland te gaan, samen met twee anderen van zijn groep. Toen ze de Tweede Binnenhaven van Scheveningen uitvoeren, sprongen er Duitsers aan boord en werden ze gearresteerd en in het 'Oranjehotel' opgesloten. Vele arrestaties volgden.

Na enige tijd werden de meeste gearresteerden naar Duitsland overgebracht, waar een proces plaatsvond. De meesten werden op 4 juni 1943 in de gevangenis in Berlijn-Tegel gefusilleerd.

Na de oorlog werden de omgekomen leden van de 'Stijkelgroep' (óók zij die in concentratiekampen omkwamen) op de begraafplaats 'Westduin' (Ockenburg) in Den Haag herbegraven. Bij de graven is een indrukwekkend monument opgericht.

1959

Op 30 april 1959, koninginnedag, was de zware luiklok op de Waalsdorpervlakte ingewijd, de klok die nadien ieder jaar op de avond van 4 mei te horen en te zien zou zijn op de TV en die ook ieder jaar tijdens de herdenking in het 'Oranjehotel' via een band haar bronzen stem zou laten klinken.

Prof. Cleveringa sloot in zijn herdenkingsrede in dat jaar bij de inwijding aan en sprak over "de bronzen stem die in het vervolg van tijd tot tijd erend zou getuigen van hen. die naar het treffend woord van de Haagse burgemeester, hun laatste eenzame gang zijn gegaan en die in de klagende verlatenheid van het duinland aan de rand van de stad de dood ingingen." *En hij vervolgde:* "Deze duinklok wil bovenal vermanen, dat de vrijheid een broos bezit kan zijn, dat offers eist tot in de dood."

Bourdonklok op de Waalsdorpervlakte

Op de klok zijn de volgende woorden van Prof. Cleveringa aangebracht: "Ik luid tot roem en volging van die hun leven gaven tot wering van onrecht, tot winning der vrijheid en tot waring en verheffing van al Neerlands geestelijk goed."

Verder wees hij er nog eens op dat de doden van het verzet hun leven niet hebben gegeven om herdacht te worden, maar voor iets hogers, dat blijvende herdenking rechtvaardigt. Hierbij citeerde hij een deel van een verzetsgedicht:

"Princesse van Oranje, hoog verheven,
Die het symbool van ons verlangen zijt,
Wij weten wel: dit kost ons straks het leven,
Wij zien het licht nog slechts een korte tijd.
Maar als wij aanstonds vallen in de strijd
En eenzaam sterven op de hei in Haaren,
Dan willen wij een laatste zucht bewaren
Voor dit gebed op weg naar d'eeuwigheid:
Heer, Uw soldaat, die sneuvelt in 't gevecht,
Smeekt u: Help Holland! Ik kom wel terecht."

De tweede spreker van dat jaar was Prof. Mr. P.S. Gerbrandy, minister-president in Londen in de jaren van de bezetting.

In zijn rede sprak hij o.a. over het concentratiekamp Ravensbrück, waar bij de bevrijding door de Russen in 1945 nog 223.000 geïnterneerde vrouwen zaten, vooral Franse. Alles in het kamp was er op gericht om door verhongering, mishandeling en gebrek aan hygiëne het aantal gevangenen steeds zo klein mogelijk te houden. Daarbij haalde hij de woorden aan van een ooggetuige die, toen ze een blik had kunnen werpen op een groep geïnterneerden, vertelde:

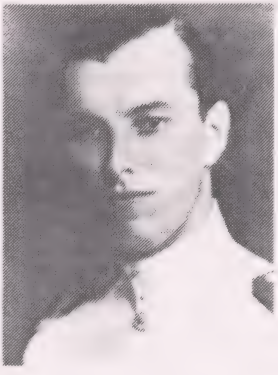
"Het was voor mij alsof ik naar een schilderij van de Hel keek. Niet omdat ik iets verschrikkelijks zag gebeuren, maar omdat ik voor de eerste keer in mijn leven menselijke wezens zag, van wie ik niet kon onderscheiden of het mannen dan wel vrouwen waren. Hun haar was afgeschoren, ze zagen er mager, vuil en ongelukkig uit. Maar wat mij het meeste trof was de uitdrukking van hun ogen. Ze hadden wat ik alleen kan omschrijven als 'dode ogen'

Daarnaast vertelde hij een verhaal over Lodo van Hamel, die op 13 juni 1941 op de heide bij Laren gefusilleerd werd.

"Op een nacht kwam de SS bij Van Hamel in de cel met blanco papier en schrijfmateriaal. Men beval hem alles op te schrijven wat hij wist over de punten die hij tot op dat ogenblik had geweigerd te beantwoorden. Men zou na twintig minuten terugkomen en als er dan niets op papier stond zou de eerste van zijn medepassagiers – men zou in Friesland door een Brits watervliegtuig worden afgehaald,

maar werd verraden – worden doodgeschoten. Vervolgens zou men hem opnieuw twintig minuten de tijd geven en als er dan nog niets op papier stond zou de tweede doodgeschoten worden. Toen de eerste twintig minuten voorbij waren, liet men de deur van de cel een beetje openstaan en Van Hamel hoorde hoe een afdeling soldaten door de gang marcheerde. Hij hoorde het openen en sluiten van gangdeuren en daarna in de verte een geweersalvo. Dit herhaalden ze, telkens met tussenpozen van twintig minuten, vier maal.
Nadat de laatste van zijn mede-passagiers zogenaamd was doodgeschoten, kwamen ze bij hem in de cel en zeiden hem nogmaals op papier te zetten wat hij wist, daar anders de vrouw van een hem goed bekende mede-gevangene zou worden doodgeschoten, maar Van Hamel bleef standvastig en schreef niets op.

Na enkele uren ondraaglijke spanning en zelfverwijten, kwam er echter een Hollandse bewaker aan zijn celdeur, die hem door het kijkgat toefluisterde dat het allemaal maar comedie was geweest en dat al zijn mede-passagiers nog in leven waren......"

LODEWIJK ANNE RINSE JETZE VAN HAMEL werd op 6 juni 1915 geboren in Loenen. Was Luitenant ter zee 2e klasse bij de Koninklijke Marine en stelde zich in Engeland beschikbaar als geheim agent. In september 1940 kwam hij vanuit Londen in Nederland aan met de opdracht spionage te bedrijven en een verbinding met 'Londen' tot stand te brengen.
Op 13 oktober 1940 wilde hij van het Tjeukemeer in Friesland terug gaan naar Engeland, maar werd gearresteerd.
Bij zijn verhoor kwam geen woord over anderen van zijn lippen. Hij werd op 13 juni 1941 bij Laren (NH) gefusilleerd.

Uit zijn afscheidsbrief:
"Er is bitterheid noch haat in mijn hart. Gods wil geschiedt en zal altijd geschieden en wij zijn slechts zijn werktuig. Daarom moeten we Hem dankbaar zijn en dat ben ik dan ook."

Een tweede verhaal uit het 'Oranjehotel':

''Een geestelijke en een jonge man zaten samen in één cel. Toen op zekere dag de geestelijke in een boek zat te lezen, werd de deur opengerukt en de 'Rooie', één van de meest gehate Duitse bewakers, trad binnen. De jonge man vloog in de houding, maar de geestelijke niet. Die ging rustig door met zijn lektuur. De Duitser bulderde en gooide er z'n hele arsenaal aan scheldwoorden uit, maar de geestelijke bleef kalm in zijn lektuur verdiept en deed of hij niets hoorde. De Duitser blies zichzelf van woede op, maar toen hij even moest stoppen om op adem te komen, maakte de geestelijke van dat ogenblik gebruik om het hoofd naar hem toe te keren om hem met de grootste kalmte toe te voegen: ''Verzeihen Sie, ich bin mit dem Herr Gott beschäftigt'', waarna hij zijn lektuur voortzette. De Duitser was als door een elektrische schok getroffen. Hij staarde de geestelijke met grote ogen aan, kwam in beweging en trok zich ruggelings en op zijn tenen lopend in de gang terug, waar hij de deur voorzichtig sloot......''

In zijn derde verhaal vertelde Gerbrandy hoe hij tijdens de oorlog vanuit Londen het 'Oranjehotel' had 'gezien':

''Aan de Van Alkemadelaan in Scheveningen, daar staat het grootste luxe-hotel van Europa. Daar vindt men kamers waarvan de muren behangen zijn met de prachtigste gobelins, waarin de geestkracht, het geloof, de hoop, de humor, de moed en de weerstand van het Nederlandse volk verwerkt zijn. Daar vindt men kamers voor één persoon, voor twee en voor nog méér. De bewoners van die kamers nemen contact met elkaar op en oefenen een nooit vertoond sociaal verkeer met elkaar uit, als het moet dwars door de muren heen. Daar vindt men geen enkele gast met dode ogen, maar alle gasten met ogen vol van leven, gasten die weten waarvoor zij dit hotel wel moesten kiezen. O ja, de gérant is geen brave en de portiers en de kelners konden beter zijn, maar men weet er wel weg mee. Het uitzicht is niet te best, maar dat wordt volkomen gecompenseerd door het gezellige verkeer daarbinnen.''

Onder de titel: ''Herdenken en herinneren'' sprak tenslotte mevrouw Marie Th.C. van der Ent, secretaresse van de 'Stichting Oranjehotel' nog een enkel woord, waarbij ze zei:

''Herdenken wij alléén heden en de overige 364 dagen van het jaar niet? Herdenken wij hen die ons ontvielen dagelijks, of willen wij er liever niet te vaak aan worden herinnerd?

Wij hebben er behoefte aan gezamenlijk, nederig en dankbaar hulde te brengen, niet alleen aan hem of haar die uit ons eigen leven ging, maar juist aan *allen* die gingen en in deze hulde tevens onze verbondenheid mèt en onze trouw jegens hun nabestaanden tot uitdrukking te brengen.

HERDENKEN IS DANKEN!''

1960

Het jaar daarna, tijdens de 15e herdenking, sprak Prof. Cleveringa naar aanleiding van de laatste zin van de bij het 'poortje' aangebrachte plaquette: "ZET HUN STRIJD VOORT!"

"Maar", zo vroeg de spreker zich af, "valt die strijd wel wezenlijk voort te zetten? Reikt het herdenken waar deze spreuk toe oproept, óók naar het heden en de toekomst?" En hij beantwoordde deze vraag met: "Ja, wij moeten daarvoor 'aantreden' (naam van het Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Ex-politieke Gevangenen uit de Bezettingstijd) om óp te komen tegen elk soortgelijk schrikbewind als het in 1945 verdrevene, al zetelt het nu niet hier en dreigt het slechts uit onzichtbare of vage verten. Zó begrepen is de vermaning op de buitenmuur niet ijdel meer.
Wij gedenken vol eerbied hoe zij hun leven gaven voor recht en vrijheid, als een moment in een strijd die steeds voortgezet dient te worden. Wij brengen hen de eregroet die hun nagedachtenis toekomt, door de betuiging van de wil de lering aan te nemen, die hun nobele voorbeeld ons gegeven heeft."

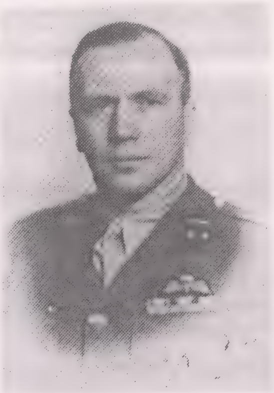
De tweede spreker, Prof. Dr. J.E. de Quay, vroeg zich af welke de overwegingen geweest zijn die de gevallenen hebben geleid.

"Wij weten het niet, maar het doet er in wezen ook niet veel toe. Zij hebben hun leven ingezet voor een idee – het verzet tegen de vreemde overheerser – en voor een ideaal – de persoonlijke vrijheid en die van het Vaderland – en daaraan zijn zij trouw gebleven, met de inzet van hun hele persoonlijkheid. ZIJ WAREN EENSGEZIND om een betere wereld te helpen voorbereiden en om een hogere werkelijkheid in hun denken en voelen te erkennen en daarvoor te willen vechten en strijden!"

1961

Eén van de sprekers was Luitenant-Kolonel J.J.F. Borghouts (in het verzet: 'Peter Zuid').

''De gefusilleerden uit dit 'Oranjehotel'', aldus de spreker, ''werden voor het vuurpeleton geplaatst omdat zij het in woord en geschrift of metterdaad opgenomen hadden voor de idee van de vrijheid, het recht, het christendom, de democratie, enz.. Zij zijn gemarteld en gedood omdat zij weigerden zich te onderwerpen aan Hitler, de exponent van de haat. Toen het nationaal-socialisme in 1933 in Duitsland aan de macht kwam, hebben wij niet tijdig genoeg onderkend dat men nooit vroeg genoeg positief stelling kan nemen tegen iedere dreiging die gericht is tegen de vrijheid. Pas toen het te laat was en we met onze neus op de praktische consequenties van de nazi-ideologie werden gedrukt, kwamen we met pijnlijke verbazing tot de ontdekking dat er iets véél verschrikkelijkers bestaat dan het verliezen van het grondgebied en dat het gevaar voornamelijk schuil ging in de aanval op de mens als individu, op de menselijke vrijheden en de hierop gevestigde samenleving. Want er is iets dat veel erger is dan de dood, namelijk het leven als slaaf, als onderdrukte, als onvrije, als nummer, als mier in de mierenhoop.
Zij, wier offer wij vandaag gedenken, hebben dat ingezien en ik geloof dat het goed is om vandaag de eindeloze rij van Nederlandse doden aan ons geestesoog te laten voorbijtrekken. Het is goed om terug te denken aan de prijs die voor onze vrijheid moest worden betaald. Al deze mannen en vrouwen hebben ingezien dat van werkelijk leven slechts dàn gesproken kan worden als de mens de vrijheid heeft om te denken, te spreken, te handelen zoals hij dat op grond van onveranderlijke morele en ethische wetten hóórt te doen. Want vrijheid is natuurlijk geen onbegrensd begrip. Er bestaat niet zoiets als 'absolute vrijheid', behalve bij God, de enige die werkelijk helemaal 'vrij' is. Onze menselijke vrijheden zijn zeer beslist beperkt, o.a. door de rechten van andere mensen. Ook bestaan er morele en ethische normen waar de mens naar behoort te handelen en juist dat 'behoren' is de sleutel voor een juist begrip van de vrijheid. Wanneer men de geschiedenis van de mensheid nagaat, zal men zien dat tirannie, dat onderdrukking een veel méér voorkomend verschijnsel is dan vrijheid. Daarom heeft iedere generatie van vrije mensen de dure plicht de vrijheid te bewaken èn te bewaren.''

JOHANNES JOSEPHUS FRANCISCUS BORGHOUTS werd op 5 dec. 1910 in Bergen op Zoom geboren. In het verzet werkte hij onder de schuilnaam 'Peter Zuid' voornamelijk in de provincie Noord-Brabant. Daarbij heeft hij veel sabotage-daden verricht en aanslagen gepleegd op SD-agenten en provocateurs.
Na de bevrijding van het zuiden werd hij op 17 maart 1945 als parachutist bij Benthuizen 'gedropt' om in het toen nog niet bevrijde westen het commando over het Strijdend Gedeelte van de BS op zich te nemen.
Hij is na een kort ziekbed op 5 febr. 1966 in Rotterdam overleden.

(foto: boek MWO)

1962

Mr. H.A.M.T. Kolfschoten, burgemeester van Den Haag. Eén citaat uit zijn rede:

''De bijdrage in positieve zin, die door het verzet is geleverd, kunnen wij niet hoog genoeg schatten. Afgezien nog van alle waarden die het bevatte voor de toekomst van ons land, had het verzet reeds een waarde in zichzelf. Het was een spontaan protest tegen het onrecht. Het was een aanklacht tegen de door niets en niemand uitgedaagde overval op ons land. Het was een antwoord op slavernij, onderdrukking, rechtsverkrachting en Jodenvervolging. Het was de prijs, en de énige prijs, die de herdenking van onze vrijheid tot een verdienste maakt. Zonder verzet zouden wij wel bevrijd zijn, maar wij zouden die bevrijding in haar diepste zin niet waardig zijn geweest. De bijdrage van het verzet is in menselijke zin de enige pure winst van de oorlog geweest, maar zij is een winst die wij niet meer uit handen wensen te geven.''

1963

Enkele citaten uit de rede van Dr. A.C.D. van den Bosch, zoon van Ds. Dirk Arie van den Bosch, de Hervormde predikant uit Den Haag, die na een gevangenschap in het 'Oranjehotel' op 20 maart 1942 in het concentratiekamp 'Amersfoort' overleed (Zie blz. 9)

"Wij zijn als gebiologeerd door deze heilige plaats. Ik noem deze plaats heilig omdat hier gebeden en gestreden is, omdat hier geofferd is met het leven, voor iets dat vèr boven het nationale uitgaat, voor menselijkheid en voor gerechtigheid. Op deze plaats heeft God gesproken als in een laaiend vuur, in troostwoorden en liederen die de gevangenen elkaar toefluisterden. En zoals de takken knisteren en kraken in de gloed van het vuur, zó hebben de snikken en de zuchten geklonken, de ongedurige voetstappen van de muur naar de celdeur.

Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed......

Voor sommigen onzer is het een openrijten van oude wonden om hier te komen. Voor velen een zelfkwelling. Voor allen een gefascineerd zijn. Maar wat haalt het uit? Wat is de zin?

Er zijn antwoorden genoeg: herinnering, dankbaarheid, nagedachtenis. Maar het is, als het daarbij blijft, geen antwoord genoeg. Als wij hier op deze heilige grond samenkomen, is dat niet om de verkoolde resten te vinden van het verleden, maar om zèlf aangestoken te worden door het goddelijk vuur, dat ook hen die hier vielen verteerde en dat nòg brandt..... Het komen hier betekent het opnieuw horen van het appèl dat van de geschiedenis uitgaat. Het hier komen is de vernieuwing van een eed, het halen van brandstof om niet uit te doven... Want de strijd die hier geleden is voor vrijheid en gerechtigheid en menselijkheid, is een strijd die niet ophoudt. In ons zelf, in ons eigen volk, mankeert hier nog zoveel aan.

In deze gevangenis leefden in de jaren 1940-1945 drie dingen als tastbare werkelijkheid: gebed, toewijding en offer. Diezelfde drie dingen worden ook nu nog van ons gevraagd.

Wat de *toewijding* betreft: De mens zal bij brood alléén niet leven... En wat het *offer* betreft moet het primair het offer van ons zèlf zijn: het prijsgeven van onze eigen wil tegenover een wil die hoger is dan de onze en die beter doorziet wat ons geluk dient. Wie deze dingen straks bij de Stille Gang langs Dodencel 601 overweegt, brengt een waardige hulde aan de gevallenen."

De tweede spreker was minister E.H. Toxopeus. Eén kort citaat slechts uit zijn rede.

"Herdenken moet ons sterken in de strijd. De gevallenen moeten ons tot voorbeeld zijn. Het herdenken is een schakel in de ontwikkeling van ons volk. Pas als alom vrede, vrijheid en recht heersen, is de opdracht die de verzetsstrijders ons gaven volbracht."

1964

De voorzitter van de Stichting Oranjehotel Jhr. Mr. C.J.A. de Ranitz, zei in 1964:

"Vroeger is hier al gezegd: herdenken is danken, is oproepen. Ik voel herdenken ook als: handhaven. Wij willen met deze herdenking ook proberen de geest te handhaven die toen over de besten van ons volk vaardig was, de geest van de weerstand. De weerstand tegen onrecht, tegen onderdrukking van de geestelijke vrijheid, discriminatie van ras, veronachtzaming van de menselijke persoonlijkheid en waardigheid. De weerstand die pal wilde staan voor de hoogste waarden die in de vele eeuwen van ons volksbestaan met goed en bloed zijn bevochten: geestelijke vrijheid, wettelijke en sociale gerechtigheid en eerbied voor de naaste. Daarom behoren wij, die de verzetsstrijd herdenken, uit alle macht ons gegeven, te pogen de geest van die strijd te handhaven, ook bij ons nageslacht. Met eerbiedige schroom zeggen wij de moeder van één van de 'Oranjevrijbuiters' na:

O Heer, maak dat hun jonge leven
niet tevergeefs zal zijn gegeven
en wij dit offer nooit beschamen.
Geef hen Uw zegen, Vader. Amen."

CONSTANT JOHAN ADRIAAN DE RANITZ werd 3 april 1905 in Den Haag geboren. Hij studeerde rechten in Leiden en was zowel vóór als nà de oorlog werkzaam aan enkele ministeries in zijn geboorteplaats.
In de bezettingsjaren kwam hij in botsing met de bezettende macht, wat hem op ontslag door Seyss Inquart kwam te staan. Men legde hem 'belediging van het Duitse Rijk en het Duitse leger en hulp aan Engelandvaarders' ten laste.
Hij werd in april 1941 opgesloten in het 'Oranjehotel' en zat daarna tot november 1942 in diverse Duitse gevangenissen. Van 1948 tot 1970 was hij burgemeester van Utrecht. Hij overleed op 24 februari 1983 in zijn woonplaats Driebergen.

(Foto: Gemeentelijke Archiefdienst, Utrecht)

1965

In 1965 zei de voorzitter o.a.:
''Het is dikwijls nu nog moeilijk onze houding te vinden tegenover de oudere Duitsers, die het nazi-bewind bewust hebben ondergaan. Wij mogen echter niet vergeten, dat er heel veel zijn die, vaak met levensgevaar, niet met dat bewind hebben willen meespelen, ja, die een bewuste strijd tegen het Nationaal-Socialisme hebben gevoerd en voortgezet, die voor een deel konden emigreren of die van 1933 tot het einde van de oorlog in tuchthuizen en concentratiekampen opgesloten zijn geweest en mishandeld.
Gemakkelijker, minder gecompliceerd, kan onze houding zijn tegenover de Duitsers die tot de jongere generatie behoren en die aan de mentaliteit die wij verafschuwen, part noch deel hebben gehad. Voorzover zij duidelijk en met overtuiging besef tonen van wat het nazi-bewind heeft misdaan, dienen wij hen met mildheid en vertrouwen tegemoet te treden. Wij vergeten niet, maar wij weten óók te onderscheiden. Alléén met zó'n positieve levenshouding kunnen we wezenlijk iets bijdragen aan een eensgezind modern Europa-van-de-toekomst, dat óók een bolwerk moet zijn van gerechtigheid, beschaving en vrede.''

De tweede spreker, Mr. J. Klaasesz, commissaris der Koningin in Zuid-Holland, probeerde in zijn rede iets te zeggen over wat het verzet ons te vertellen heeft voor het heden en voor de toekomst.

Hij was van mening dat het van belang is om zo lang mogelijk op een herdenking als deze in het 'Oranjehotel' bijeen te komen, zodat de jeugd kennis kan nemen van wat er in de oorlogsjaren is gebeurd.

''Wij zijn een uitstervend ras'', aldus de spreker, ''maar de fakkel moet zo lang mogelijk brandend worden gehouden, zodat de jeugd begrip kan krijgen voor de zaken die in de jaren 1940-1945 aan de orde waren.''

Daarnaast was hij er van overtuigd dat, als het vandaag nodig zou zijn om opnieuw in georganiseerd verband verzet te plegen, het erg mee zou vallen wat op dit gebied uit de jeugd tevoorschijn zou komen.

1966

Traditiegetrouw was in 1966 opnieuw de voorzitter van de 'Stichting Oranjehotel', Jhr. Mr. C.J.A. de Ranitz, de belangrijkste spreker tijdens de herdenking.

"Opnieuw zijn wij hier samen op deze gewijde grond van het voormalige 'Oranjehotel', de ere-verblijfplaats van duizenden trouwe en moedige Nederlandse mannen en vrouwen gedurende de jaren 1940-1945, de bezettingstijd, onze vrijheidsstrijd", aldus de spreker.
"Achter die honderden deuren in het 'Oranjehotel', achter de deur van de Dodencel, is onnoemelijk veel gestreden, geleden, gebeden. Ook zijn er oneindig veel gevoelens van geloof, hoop en liefde opgebloeid. Natuurlijk was er ook heel veel angst voor eigen en andermans toekomst, droefheid over verloren kansen, ergernis over gebleken verraad en er waren, begrijpelijk, ook haatgevoelens. Maar in dit 'Oranjehotel' overheersten toch wel het geloof, de hoop en de liefde. Héél veel levens werden verinnerlijkt in geestelijke rijkdom. Héél veel knieën bogen zich in standvastig of in ontkiemend Godsvertrouwen en héél veel stemmen verenigden zich in psalmgezang. Bovendien was er een groot saamhorigheidsgevoel met de lotgenoten en met al degenen die buiten voor de goede zaak streden. Honderdvoudig zijn die mannen en vrouwen al herdacht, maar wij zullen dat onverminderd blijven doen omdat hun geestkracht en hun schier bovenmenselijke offervaardigheid ook de jongeren en het toekomstig geslacht zullen moeten blijven inspireren."

De tweede spreker bij deze herdenking was de heer J. Smallenbroek, oud-voorzitter van de Stichting 1940-1945. Hij zei o.a.:

"Onbegrijpelijk is het dat er nog zoveel mensen zijn die geen besef en geen begrip hebben van de strijd die toen gestreden is, De prijs is hoog geweest en de daaruit getrokken les moet dóórgegeven worden tot heil der samenleving. Maar bij alles wat wij over de bezettingsjaren zeggen, mogen we niet vergeten dat we méér hadden kunnen doen, o.a. voor de Joden. Laten we ons goed realiseren, dat ons volk toen het juiste begrip voor de nazi-ideologie niet had."

1967

In 1967 sprak naast de voorzitter ook Pim Boellaard, die o.a. herinneringen aan zijn verblijf in Dachau opriep, waarbij hij zei:

"De nabestaanden moeten niet denken dat wij ons van de gruwelijkheden van het kamp constant bewust waren. Ondanks het zware werk was er temidden van de dood een zekere huiselijkheid. Wij liepen in de blocks bij elkaar binnen, wij zochten verspreide vrienden op en het hoopvol oorlogsnieuws ging van mond tot mond. Ook het sterven moet u zich anders voorstellen. Het was minder gruwelijk dan u denkt. Dikwijls was het een uitdoven, een wegvallen in het niets. Er was voor onze zieke vrienden geen verlaten eenzaamheid. Met grote overgave werd door de Hollanders het ziekenbezoek gedaan. Dat was niet altijd even gemakkelijk, doch met list en dikwijls ook moed wisten zij die dit als een laatste plicht zagen, dóór te dringen tot de stervenden.
Wèl was er angst voor hen die achterbleven. Nooit werd er inniger over vrouw, kinderen en ouders gesproken dan in de cel en in het kamp. Zolang er nog hoop op leven was, werden plannen gemaakt voor de toekomst. Geen land was schoner dan Nederland. Hartstochtelijk werd gehunkerd naar zijn weiden en bossen, zijn stranden en strakke luchten met witte wolken. En één ding stond als een paal boven water: wij waren in die dagen één, van rechts tot links en wij hebben ééns en voor altijd kunnen vaststellen op wie te bouwen was en op wie niet."

1968

Eén van de sprekers in 1968 was de Minister van Binnenlandse Zaken, Mr. H.K.J. Beernink. Hij zei o.a.:

''De idealen waarvoor de verzetsbeweging streed: vrijheid, vrede, verdraagzaamheid en waarheid, zijn ook nú nog voor ons idealen die nagestreefd moeten worden. Het huidige wereldgebeuren laat zien dat deze idealen nog lang niet verwezenlijkt zijn. In de oorlogsjaren hebben wij, Nederlanders, aan den lijve ondervonden wat het betekent onder het juk van onrecht en geweld dóór te gaan. Ik wil u, als ex-politieke gevangenen en verzetsstrijders, in overweging geven na te gaan op welke manier u ook *nu* een aandeel kunt leveren bij het strijden van hen die gezamenlijk trachten een voor ieder menswaardig bestaan op te bouwen, ongeacht ras, geloof, rang of stand. Ik ben van mening dat op deze vraag slechts één antwoord gegeven kan worden, namelijk dat ieder van ons zich ten volle inzet ten behoeve van zijn medemens èn door een positieve benadering van onze naaste, of dit nu in ons gezin, in onze werkkring of bij de vrije-tijdsbesteding is. Moge God ons in staat en bereid vinden deze taak op ons te nemen en tot een goed einde te brengen.''

1969

In 1969 opnieuw de heer De Ranitz:

''In de cellen van dit 'Oranjehotel' werd gebeden, gestreden, geleden en overwonnen. Hier werden mensen de fundamenten van hun aards bestaan gewaar. Hier werden hechte vriendschappen gesmeed en in eenzaamheid karakters gelouterd. Binnen deze muren bestond in die rampzalige jaren van ons volksbestaan een wisselende en anonieme gemeenschap van mannen en vrouwen, die 'nee' zeiden tegen verraad en de lafhartige vreemdeling, de overweldiger en 'ja' tegen hun geweten, hun standvastige naaste en medestrijder binnen en buiten de landsgrenzen.
De mensen in dit 'Oranjehotel' hebben in gemoede een keuze gemaakt, de keuze tussen de passiviteit en de actie, het berusten en het verzet, de zelfzucht en het offer. De keuze ook tussen het voortleven in betrekkelijke veiligheid en het gevaar van de sluipende of gewelddadige dood.
Onze jaarlijkse samenkomst op deze plaats betekent een daad van piëteit jegens degenen die hun offervaardigheid met de dood hebben bekocht, die het 'Oranjehotel' slechts verlieten om hun leven voor het vaderland en de toekomst af te staan.
Deze reünie betekent óók een gezamenlijk herdenken èn het afleggen van de gelofte om krachtig te blijven leven en werken in hun geest en voor het behoud van vrede en vrijheid.
Wij willen deze gelofte óók doorgeven aan de jongeren. Vergeet nooit met hoeveel bloed de vrede is bevochten!''

De burgemeester van Den Haag, Mr. V.G.M. Marijnen, zei in dat jaar:

''Ik stem van harte in met de woorden van de voorzitter dat het 'Oranjehotel' zal blijven herdenken, hoewel de Geallieerden besloten hebben met herdenkingen te stoppen, omdat de groep van herdenkenden steeds kleiner wordt. Maar ook op andere plaatsen zal men moeten blijven bijeenkomen, want herdenken is óók: zich bezinnen op de waarden van het leven, waarvan de vrijheid het grote goed is. Vrijheid is pas echt vrijheid als het 'vrijheid in gebondenheid' is. En bovendien is vrijheid: meedenken en meewerken aan de verbetering van de maatschappij. En vrijheid is óók vrede, de vrede waar in diverse 'afscheidsbrieven' over gesproken is. Het is daarom van groot belang dat men zich bewust is van de juiste betekenis van het begrip vrijheid, waardoor zowel de mens persoonlijk als de gemeenschap tot volle ontplooiing kunnen komen.''

1970

De herdenking werd dit jaar bijgewoond door koningin Juliana en prins Bernhard. Het was namelijk de 25e herdenking.
(foto: Haagsche Courant)

In zijn herdenkingsrede wees de voorzitter er op dat het onomstotelijk vaststaat dat de Dodencel 601 voor het nageslacht onveranderlijk dient te worden bewaard. Ook het monument is onaantastbaar.

De tweede spreker, prof. L. de Jong, zei in zijn rede dat hij nu eens niet achteruit wilde kijken, maar vóóruit.

''Het verzet was immers niet alleen een actie tégen iets, tegen de bezetter en tegen het Nationaal-Socialisme, maar ook een actie vóór iets, namelijk een actie voor herstel van de democratische rechtsstaat en voor een betere samenleving.''

1971

Teruggrijpend op wat hij in 1970 had gezegd over het continueren van de herdenkingen, zei de voorzitter:

"We voelen ons gerechtigd op de thans ingeslagen weg (versobering van de herdenkingen en beperking tot de ochtenduren) voort te gaan. Daarbij worden wij bij voortduring geïnspireerd door de geestkracht en de strijdvaardigheid, die de gasten van het 'Oranjehotel' hebben betoond voor een vrije Nederlandse samenleving, voor de toekomst van ons, maar bovenal voor die van het nageslacht.
Als ik dit zeg maak ik mij beslist niet schuldig aan phrases die ons, oud-strijders en oud-illegalen, wel eens worden verweten. Binnen deze muren heerste een geestesgesteldheid, die voor alle tijden onvergankelijke waarde heeft. Het zou een onvergeeflijke fout zijn als wij de wijsheid en de ervaring van de Nederlanders van het 'Oranjehotel' zouden veronachtzamen. Daarbij denk ik aan de versregels van de dichter A. Roland Holst, die schreef:

"Ik zal de halmen niet meer zien,
noch binden ooit de volle schoven,
maar doe mij in de oogst geloven
waarvoor ik dien...."

Deze oproep staat gegrift in de muur van het gemeenschappelijke graf van de achttien Oranje-Vrijbuiters op de begraafplaats Tolsteeg in Utrecht. Een deel van deze verzetsgroep zat van augustus 1943 tot eind 1944 in dit 'Oranjehotel'. Op 28 februari werden twintig doodvonnissen uitgesproken, waarvan er de volgende morgen achttien op de Waalsdorpervlakte werden voltrokken."

De verzetsgroep 'Oranje Vrijbuiters' was in 1941 in Utrecht ontstaan. Aanvankelijk was het doel studenten, Joden en andere onderduikers te helpen, maar na enige tijd werd ook een 'knokploeg' opgericht, die uit ongeveer 24 jongens en één meisje bestond. Daarmee pleegde men aanslagen op landverraders en Duitsers en bovendien deed men overvallen op distributiekantoren. Verder richtte men een spionagedienst op. Leider van de groep was de bouwkundige Klaas Postma uit Utrecht, die onder de schuilnaam 'Oom Peters' werkte.

1972

Evenals in voorgaande jaren was het de voorzitter die de herdenkingsrede uitsprak, waarbij hij o.a. zei:

''Het is ieder jaar treffend en hartroerend dat blijkbaar zó velen behoefte blijven voelen aan dit samenzijn, dit herdenken in een kring van gelijkgestemden in gevoelens van weemoed, dankbaarheid en piëteit, hoezeer zij ook in levensbeschouwing en maatschappelijke plaats verschillen. Wij zijn er ons ook op dit ogenblik heel goed van bewust, dat onze dierbaren van de jaren 1940-1945 streden op grond van verschillende overtuigingen. In verscheidenheid waren ze bezield met gevoelens voor eerbiediging van de primaire beginselen van het Christendom, voor handhaving van de plaats van het Oranjehuis in ons staatsbestel en van de traditionele Nederlandse democratische staatsinstellingen.
Wat mij persoonlijk betreft, is welhaast overheersend in mijn herinnering de verdieping en verrijking van de eigen persoonlijkheid, tijdens mijn gevangenschap hier verkregen door de noodzakelijke bezinning op de betekenis van het leven en van de levenshouding in die fatale bezettingstijd. Zó kon de waarde van het dagelijks leven hier, met al zijn zorgen, verdriet en angsten, uiteindelijk héél positief zijn. En bij het ouder worden, worden mijn herinneringen aan de gevangenschap hier niet alleen onuitwisbaar, maar in bepaalde opzichten mij óók dierbaar. Bovendien gaat het ons bij dit ouder worden méér en méér aangrijpen als wij horen over mensen uit onze naaste omgeving die ons ontvielen. Verder wil ik u mededelen dat ik mij zowel persoonlijk als namens de stichting dit jaar per brief aan de leden van de Tweede Kamer principieel en fundamenteel heb uitgesproken tegen een gratieverzoek van de 'Drie van Breda'.

Eén van de doelstellingen van onze stichting is 'de instandhouding en verzorging van Dodencel 601', die tijdens de eerste herdenkingsbijeenkomst in deze voormalige Cellenbarakken in 1946 is ingewijd. De Stille Gang die wij straks langs deze Dodencel zullen houden, is een ereplicht. Maar behalve dit 'herdenken' (o.a. via deze 'Stille Gang' langs de Dodencel), moeten wij waakzaam blijven, want:

> ''Bedenk, dat hetgeen gisteren bedreigd werd,
> heden en morgen opnieuw in gevaar kan verkeren.
> Bescherm het en wees waakzaam......
> Daartoe helpe ons God''.
> *(H.M. van Randwijk)*

1973

In 1973 was het opvallend hoeveel jongeren er bij de herdenking aanwezig waren. Uit dit jaar twee korte citaten uit de rede van de voorzitter:

"De rondgang langs de Dodencel is bij onze jaarlijkse samenkomst essentieel en betekent een enkel ogenblik van fundamentele bezinning op ons eigen bestaan, dat mogelijk gemaakt is mede dankzij het offer van al degenen die in die cel de laatste avond van hun leven hebben doorgebracht."

"De stem en de ijzersterke wilskracht van koningin Wilhelmina hebben de Nederlandse bevolking onder de bijna ondraaglijke druk van de nationaal-socialistische tirannie gedurig getroost en gesterkt."

1974

In 1974 schuifelde opnieuw een grote groep nabestaanden, oud-gevangenen en belangstellenden door het poortje om samen te herdenken, samen te luisteren, samen te bidden, samen te zingen en samen te defileren langs Dodencel 601.

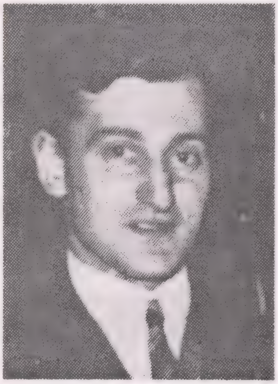
Dat simpele woordje 'samen' was een van de belangrijkste pluspunten in de tijd dat het 'Oranjehotel' een vrees aanjagende naam was. Dat simpele woordje vond men ook terug in de rede van de voorzitter en later tijdens de bijeenkomst in het 'Europahotel', want velen van de daar aanwezigen beseften dat ze elkaar wellicht een jaar lang niet meer 'samen' zouden zien.

Uit de rede van de voorzitter:

"De gevangenschap gedurende de bezettingstijd heeft, God zij dank, voor velen van ons een weldaad betekend, een zegen, ondanks het doodsgevaar. Zij die mochten terugkeren in de vrijheid, zijn bevoorrecht. Daarom denken wij nu intensief aan al degenen aan wie dit voorrecht niet beschoren is geweest, die na hun gevangenschap de bevrijding niet hebben mogen beleven. Ook weer in deze bijeenkomst voelen wij de geest nabij van hun gedachtenis, van hun vaste wil, van hun verzet. En wij voelen ons daardoor gesterkt. Zij hebben 'de krijgsbanier tot in God's handen gedragen' (Gezelle) en zij moeten ons in ons leven en werken ten voorbeeld blijven. Vandaar dan ook de opdracht naast het poortje: 'Zet hun strijd voort!'

In het vervolg van zijn rede besprak de voorzitter nog de gebeurtenissen zoals die zich op 23 november 1940 aan de Technische Hogeschool in Delft hebben afgespeeld na het bekend worden van het ontslag van de Joodse ('niet-arische') docenten-ambtenaren.

"Het betrof in Delft o.a. de hoogleraar mr. A.C. Josephus Jitta. Daarbij sprak (onvoorbereid!) de student J.B.F. van Hasselt in zuivere, gevoelige woorden over het gepleegde onrecht, waarbij hij uitging van het bijbelwoord "Zalig zijn degenen die vervolgd worden om der gerechtigheid wil". Van Hasselt werd onmiddellijk opgepakt en kwam in Buchenwald om. Josephus Jitta was een man van singuliere gaven, een mens met een zuivere geest, die de grondgedachte van de democratie eens omschreef als "de gelijkwaardigheid van alle mensen in ethisch opzicht".

JOHAN BARTHOLD FRANS VAN HASSELT werd op 26 febr. 1913 in Den Haag geboren. Hij was student in Delft en voorzitter van de Vereniging voor Civiele Studenten.
Toen in november 1940 de Joodse hoogleraren ontslagen werden, voelde hij zich geroepen om de volgende dag, na het college van Prof. Josephus Jitta, te getuigen van de gevoelens van de studenten ten opzichte van de Jodenvervolging, maar de collegezaal was gesloten en toen heeft Frans van Hasselt een korte rede gehouden, waarbij men een speld kon horen vallen. Hij sprak daarbij zijn grote ontzetting en diepe droefheid uit over het ontslag van Prof. Jitta, waarna hij de Bijbel citeerde en zei: "Zalig zijn zij die vervolgd worden om der gerechtigheid wil, want hunner is het Koninkrijk der Hemelen".
Frans was daarna nog enige tijd actief in het studentenverzet, maar werd op 24 aug. 1941 gearresteerd en zat tot 8 maart 1942 in het 'Oranjehotel'. Later kwam hij via het kamp bij Amersfoort in het concentratiekamp Buchenwald terecht, waar hij op 10 sept. 1942 is overleden.

1975

"Vanmorgen gingen wij allen hier naar binnen door 'het poortje', dat voor hen die wij opnieuw herdenken, de scheidslijn heeft betekend tussen het leven en de dood, tussen vrijheid en onvrijheid. De daaropvolgende afzondering tussen 'vier muren en een deur' was trouwens – althans zo heb ik het zèlf gedurende de maanden van 'Einzelhaft' ervaren – maar betrekkelijk, want er waren toch die dagelijkse clandestiene communicatiemiddelen met de lotgenoten en dat gedurig en hartversterkend gevoel van lotsverbondenheid met de ontelbare medegevangenen elders. Deze 'verbondenheid' binnen de muren van dit gewijde vierkant is over de levens van de toenmalige gevangenen heen op ons allen overgegaan. Immers, wij vormen samen met al degenen die hier vandaag niet konden komen, een gemeenschap van weemoed en verdriet, van liefde en dankbaarheid, van twijfel en vertrouwen. Een gemeenschap die leeft en blijft bestaan zolang de herinnering aan degenen die zich voor onze bevrijding hebben opgeofferd, sterk blijft.
Veel van de idealen van hen die wij hier gedenken zijn niet in vervulling gegaan. Als zij hadden kunnen voortleven zou het maatschapplijk bestel in ons land zich wellicht ànders hebben ontwikkeld dan nu is geschied. Zij die ons zijn ontvallen behoorden tot de besten, de meest wilskrachtigen, de sterken van geest en karakter, de idealisten, de veelbelovende jongere generatie. Met respect voor velerlei tegenwoordige werkkracht en activiteit constateer ik toch dat wij hen node missen. Wij ontberen hen in onze volkskracht. Daarbij wil ik vandaag één naam noemen: George Maduro, een voorbeeld van de ontelbaar velen die nu leidslieden in het maatschappelijk leven van Nederland hadden kunnen zijn."

Daarna bracht de voorzitter het werk ten bate van de Stichting Oranjehotel ter sprake van de oud-voorzitter Prof. Cleveringa, het lid van de celcommissie mevrouw Hueting-van der Elst, dat van de secretaresse mevrouw Riet van der Ent en de onschatbare verdiensten van mevrouw Loes Overeem, aan wie velen, door haar werk in de Dienst voor Speciale hulpverlening van het Rode Kruis, hun leven te danken hebben. En hij vervolgde:

"De Nederlandse vrouwen hebben als morele steun voor hun zonen, mannen en vrienden uitermate belangrijke posten vervuld in de verzetsstrijd van de jaren 1940-1945, waarbij ik tevens in herinnering breng de tienduizenden Nederlandse vrouwen, die in de jaren 1942-1945 geïnterneerd zijn geweest in het voormalige Nederlands-Indië.

Daarna eindigde hij met het voorlezen van het volgende gedicht:

"Zij vielen in de lentedagen
Toen 't Vaderland hun dienst kwam vragen,
Toen logge voet en wrede hand
Vertrapte en scheurde ons vredig land.

Zij vielen – vrouwen, kindren, mannen,
Geknecht, gemarteld door tirannen,
In kampen, kerkers, ver van huis,
Gevallen onder 't zwaarste kruis.

Zij vielen ... staande voor de lopen
Schalden hun stemmen fier en open:
"Voor God en voor de Koningin!"
Zóó gingen zij de Vrede in.

Zij vielen toen zij 't land bevrijdden,
Ons redden uit het donkerst lijden,
Toen reeds het licht begon te gloren
en Nederland weer werd herboren.

Zij vielen allen, net zoo velen
Als snikken uit bedroefde kelen
Als klachten die er zijn gemord,
Als tranen die er zijn gestort.

O Heer, maak dat hun jonge leven
Niet tevergeefs zal zijn gegeven
En wij dit offer nooit beschamen.
Geef hen Uw zegen, Vader, Amen.

Bij het begin van deze herdenking las de voorzitter het volgende telegram van Koningin Juliana voor:

"Bij de dertigste Stille Gang langs Dodencel 601 in Scheveningen leef ik weer in het bijzonder met u allen mee, denkend aan het nog steeds voelbare leed om wat moest worden ondergaan en om de verliezen die werden geleden, maar tevens in de vaste overtuiging dat de hoogste inzet van het leven voor onze bevrijding onvergankelijke waarde heeft."

Dit telegram werd door de aanwezigen als volgt beantwoord:

"De ruim driehonderdvijftig deelnemenden aan de dertigste dodenherdenking in de Cellenbarakken van het voormalige 'Oranjehotel' in Scheveningen betuigen Uwe Majesteit dank voor uw telegrafische getuigenis, dat ons heeft ontroerd en bemoedigd."

1976

Uit de rede van de voorzitter:

"Het contact met de mede-gevangenen was erg belangrijk, met name om de moeilijke momenten het hoofd te kunnen bieden. Maar soms zat men in 'Einzelhaft'. Ik heb toen in mijn eenzaamheid de knieën kunnen buigen om aan God kracht te vragen. Die werd mij bovendien gegeven door mijn buurman, met wie ik via de verwarmingsbuis contact kreeg.
Ik was mij er van bewust geworden dat mijn opsluiting wel eens een langdurige zou kunnen zijn en dreigde het slachtoffer te worden van moedeloosheid.
Die buurman heeft mij toen manmoedig over dat ogenblik van vertwijfeling heen geholpen, toen ik hem bij het sporadische 'luchten' ontmoette (met z'n twintigen lopen in een kleine driehoek buiten, die van boven afgeschermd was met kippegaas).
Hij vertrouwde mij toen toe dat hij doodsbang was voor zijn leven en inderdaad, hij is later gefusilleerd. Hij was chauffeur geweest van koningin Wilhelmina en een heldhaftig mens."

1977

De voorzitter sprak in 1977 o.a. over 'het dóórgeven van de boodschap aan de jongere generatie."

"Ik denk hierbij o.a. aan 'Amnesty International' en aan 'Terre des Hommes', *aldus de spreker.*

En hij vervolgde:

"Ik hoop dat aan de tegenwoordige jeugd een menselijke ramp als wij ouderen hebben moeten doorstaan, bespaard zal worden. De onlangs aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties gerichte oproep om snelle en concrete stappen te ondernemen om de strikte naleving van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in alle landen te waarborgen, verdient ons aller instemming."

Vroeger werden de bijeenkomsten dikwijls in de open lucht gehouden, voornamelijk vanwege de grote opkomst. Op de foto zo'n 'openlucht-bijeenkomst' op één van de binnenplaatsen van het gevangeniscomplex. (Fotobureau "Thuring")

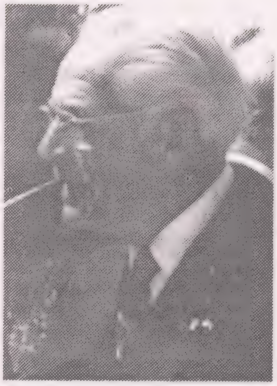
1978

Het bestuurslid 'Pim' Boellaard sprak de aanwezigen toe en deed daarbij eerst zijn eigen gruwelijke 'reisverhaal' uit de doeken, maar het 'Oranjehotel' behelsde voor iedereen weer iets anders.

"Voor ons allen was hier, op deze plaats, het begin van de reis. Voor velen, al kort daarna, ook het einde...
Voor anderen het begin van een oneindig lijkende martelgang door de kampen".

Daarna beschreef hij de 'thuiskomst':

"En de terugkeer? Natuurlijk vreugde, een vermoeiende vreugde. Maar óók verwondering, die tot verbazing groeide. Verbazing over de tegenstellingen tussen de diverse verzetsgroepen, terwijl de vijand op de loer lag. Wij hebben ons dat erg aangetrokken. Een verklaring is, dat wij in de kampen als een zekere eenheid leefden en vurig hoopten dat ons werk van vallen en opstaan beter en in eenheid zou worden voortgezet. Omdat wij in ons, twee, drie of vier jaar lang afgesloten leven, het verzet idealiseerden, beseften wij niet dat naijver en klasse-vóóroordeel hun funeste invloed zouden doen gelden.
Wij die terugkeerden voelden het als een vlek op zoveel dapper werk, waarvan wij met bewondering kennis namen.
En dan was er het relaas over de 'Hongerwinter', dat botste met ónze gruwelverhalen. Pas later, soms héél veel later, begrepen wij wat hier door onze vrouwen gezwoegd en gestreden was. Daarom in deze kring en op deze dag een heel warm woord voor onze vrouwen, dochters en moeders voor hun moedig volhouden!
Wij kwamen terug met een barst in onze spiegel, een barst die in de loop der jaren onherstelbaar bleek. En de nieuwe spiegels leken niet meer op de oude en vertrouwde....
In ons onderbewustzijn dragen wij nog steeds de reeds lang 'verdrongen' herinneringen met ons mee. Soms wippen ze er even uit, kwaadaardig agressief bij nieuws over ontdekte oorlogsmisdadigers of over oud-SSers, die nu op hoge posten zitten. Het is de kunst die herinneringen niet te koesteren, maar toch wakker te blijven bij het (opnieuw) opduiken van de gevaren van weleer!"

WILLEM ANTON HENDRIK CORNELIS BOELLAARD werd op 16 aug. 1903 in Delft geboren. Hij was reserve-kapitein der Artillerie en in de oorlogsjaren directeur van het bijkantoor Utrecht van een verzekeringsmaatschappij. In het verzet was hij aangesloten bij de 'Ordedienst'.

Hij werd op 5 mei 1942 gearresteerd en zat in het 'Oranjehotel'. Gedurende dit 'verblijf' stond hij terecht in het zogenaamde 'Tweede OD-proces'. Na enige tijd in het concentratiekamp 'Natzweiler' gezeten te hebben kwam hij uiteindelijk in Dachau terecht, waar hij bevrijd werd.

Toen Heinrich Himmler in mei 1942 ons land bezocht om met de nazi-top de laatste details voor de wegvoering van de Joden te bespreken, werd 'Pim' op de ochtend van 14 mei uit zijn cel in het 'Oranjehotel' gehaald en naar het landgoed 'Clingendael' gebracht, waar Seyss Inquart met zijn vrouw en dochters 'resideerde'. Himmler wilde namelijk wel eens ''een prototype van de Nederlandse verzetsman'' zien......

Een verslag van het 'gesprek' tussen Boellaard en Himmler is later opgenomen in het eerste deel van het boek 'Onderdrukking en Verzet'. In 1987 werd op het landgoed 'Clingendael' een bronzen plaquette onthuld die aan deze ontmoeting herinnert.

1979

Het uitgangspunt van de spreker was dit jaar: Het zich bewust zijn van een plicht. Dit was één van de drijfveren van onze verzetsmensen. Daarnaast benadrukte hij de positieve betekenis van de beleving der bezettingsjaren in deze tijd en hij vervolgde:

''Nood geeft kracht. Uiterste nood kan schier bovenmenselijke kracht geven en deze is in staat tot de uiteindelijke overwinning bij te dragen, zoals in de bezettingsjaren gebleken is. In deze ondervinding schuilt nog heden ten dage onze bemoediging. En die hebben we nodig, want wie garandeert ons dat niet, zo niet morgen dan overmorgen, die kracht weer op de uiterste proef zal worden gesteld?
Ik weet niet hoe het u gaat, maar ik wil u niet verzwijgen dat mij – en met het jaar méér – uiterste ongerustheid bekruipt over de naaste toekomst van ons, van u allen. Iran, Vietnam, Lagos, Cambodja, Nicaragua, Oeganda en Ierland. Het zijn telkens weer andere delen van de wereld waar afgrijselijk wordt gemoord en waar elk recht van de mens wordt vertrapt en ontkracht. New York, Genève en Wenen. Het zijn de vestigingsplaatsen van de Organisatie der Verenigde Naties, waar vele goedwillenden vrede, vrijheid en rechtvaardigheid nastreven, dikwijls helaas met een achtergrond van onwil en onmacht.''

1980

In de toespraak van de nieuwe voorzitter, J.L. Bosch, viel dit jaar de nadruk op het Huis van Oranje en het uitroepen van 5 mei tot Nationale Feestdag.

De band met het Oranjehuis en de morele steun die in de oorlogsjaren van de Oranjes uitging, vormden de kern van zijn betoog.

''In die moeilijke jaren'', aldus de speker, ''werden velen gesterkt door het rotsvaste vertrouwen in koningin Wilhelmina en in de zekerheid dat zij met haar dochter, schoonzoon en kleinkinderen terug zou keren in ons geliefde vaderland.
Dat vertrouwen is ook verwoord in het zesde couplet van ons volkslied. Daarom zullen wij deze bijeenkomst besluiten met het eerste en zesde couplet van het Wilhelmus, de strofen waar zovelen kracht uit hebben geput om het vuurpeleton te trotseren. Daarbij past nogmaals een beroep op de jongeren om pal te staan voor de vrijheid.''

''Wilhelmus van Nassouwe
Ben ick, van Duytschen bloet.
Den Vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot in den doot.
Een Prince van Oraengie
Ben ick vrij onverveert,
Den Concinck van Hispaengien
Heb ick altijt gheëert.

Myn Schilt ende Betrouwen
Sijt Ghij, o Godt mijn Heer.
Op U soo wil ick bouwen,
Verlaet my nimmermeer.
Dat ick doch vroom mag blijven,
U dienaar taller stondt,
De tyranny verdrijven,
Die my mijn hert doorwondt.''

Al van de eerste herdenking in 1946 af was het de gewoonte om de plechtigheid met het zingen van deze beide verzen van ons volkslied te beëindigen.

Voorzitter J.L. Bosch met prinses Juliana bij Cel 601. *(foto: "Het Vaderland")*

JELKE L. BOSCH werd op 11 jan. 1915 geboren in Valthermond. Tijdens de meidagen van 1940 nam hij deel aan de gevechtshandelingen en werd krijgsgevangen gemaakt. Bij het transport richting Duitsland wist hij echter te ontsnappen en dook onder.
Op 21 sept. 1941 deed hij een poging om naar Engeland over te steken, maar werd op zee door de Duitse marine onderschept en aan de Gestapo overgedragen. Hij werd opgesloten in het 'Oranjehotel' en tot zes jaar tuchthuisstraf veroordeeld, die hij in Duitsland doorbracht. Op 5 mei 1945 werd hij door Britse troepen bevrijd.

1981

Voorzitter J.L. Bosch behandelde in zijn speech 'het wezen en het waarom van het verzet.' Hierbij legde hij de nadruk op het 'geestelijk verzet, het niet kunnen en willen accepteren van het verkrachten of negeren van onze democratische grondrechten en wetten.'

''Onze onafhankelijke rechtspraak werd gemuilkorfd, onze Joodse landgenoten werden beetje bij beetje buiten de wet en de samenleving geplaatst en meer en meer vogelvrij verklaard.''

Hierop voortbordurend wijdde hij de rest van zijn toespraak voor het grootste deel aan de op 15 dec. 1980 overleden Prof. Mr. Rudolph Pabus Cleveringa en zijn rol bij het (studenten)verzet:

''Waren er, vooral in de eerste oorlogsjaren, maar méér Cleveringa's geweest in de top van ons landelijk bestuur en in onze staande en zittende magistratuur. Veel zou dan ánders zijn verlopen. Door de vaak méér dan meegaande houding van onze bestuurders werd de bezetter steeds arroganter en brutaler. In latere jaren hebben velen (gelukkig) het verkeerde van hun optreden ingezien, maar het was toen te laat en het onheil was geschied.''

Hij memoreerde hem als een 'jurist in hart en nieren, een rechtsgeleerde 'pur sang'':

''M.i. was het ontslag van Prof. Meyers de druppel die de emmer deed overlopen, maar zijn protest had nog een veel wijder doel: het was in het algemeen gericht tegen het op zij zetten, het negeren, van ons Nederlandse rechtsbestel, het minachten van de Nederlanders, het minachten van de Mens-in-het-algemeen. Ook het internationale recht, waarbij ik denk aan het Landoorlogsreglement, werd met voeten getreden. Dáártegen kwam Cleveringa in opstand.''

1982

De voorzitter ging in zijn toespraak uitgebreid in op de geschiedenis van "De Geuzen", waarbij een grote groep verzetsmensen na een show-proces werd veroordeeld en gefusilleerd. Daarbij zei hij o.a.:

"In het Geuzenproces toonde de bezetter voor de eerste keer zijn ware gezicht."

Daarna beschreef hij de reacties van het verzet na het bekend worden van de doodvonnissen en de fusilleringen, waarbij hij de bekende Pieter 't Hoen citeerde:

"Uw reactie op het courantenbericht zal wel dezelfde zijn geweest als de mijne: eerst verontwaardiging, die tot machteloze woede uitbarstte, daarna gevoelens van bewondering en dankbaarheid voor en jegens deze voor ons tot nu toe 'Onbekende Soldaten' en tenslotte een gevoel van diepe schaamte over eigen gedrag. Wij roepen het ons en ook u toe: Zie hier de toepassing van het beginsel dat wij, Vaderlanders, honderden keren hebben verkondigd: "Den Vaderland Getrouwe blijf ik tot in de Dood!" Wat gaven deze helden ons een nobel voorbeeld! Zij die hun leven waagden zonder enige zucht naar eer, roem of voordeel, maar met de grote kans hun einde te zullen vinden door de hand van onze beulen, de verwoesters van ons land, onze beschaving en onze volksvrijheden.
Deze mannen handelden en deden de vijand afbreuk wáár ze maar konden en met de inzet van eigen leven. Wat een voorbeeld voor ons, ouderen, die geneigd zijn om altijd nog enige reserves te maken, terwijl het Vaderland alles van ons eist...."

Daarna eindigde hij met het beroemde gedicht "De Achttien doden" van de dichter/verzetsstrijder Jan Campert, "een posthume hulde aan de achttien dapperen."

1983

Bestuurslid W.A.H.C. ('Pim') Boellaard belichtte de momentopnamen van 'het moeilijke begin' na de overval van de Duitsers op 10 mei 1940.

Ondanks arrestaties, processen en doodvonnissen ging het verzet dóór.... Daarbij vertelde hij, in de bewoordingen van de aanbeveling voor de toekenning van de Bronzen Leeuw in 1949 aan korporaal Dick Sleeuwenhoek, diens verhaal:

"WEGENS: heeft zich door het bedrijven van bijzonder moedige en beleidvolle daden in de strijd tegenover de vijand onderscheiden door in de morgen van 10 mei 1940, behorende tot de bemanning van één van de pantserwagens, belast met de verdediging van het vliegveld Ypenburg, nadat dit vliegveld uit de lucht zwaar was gebombardeerd, onmiddellijk zijn taak als korporaal-richter onder zwaar vijandelijk vuur, zowel uit de lucht als van de grond, op onverschrokken wijze uit te voeren, landende vliegtuigen in brand te schieten en het daarna nog overblijvende Duitse personeel, zomede oprukkende valschermjagers ernstige verliezen toe te brengen.
Voorts door, toen een deel van het vliegveld door de vijand was overmeesterd en hij opdracht had ontvangen met de pantserwagen een verkenning naar dit deel te verrichten, deze verkenning onder zwaar vijandelijk vuur uit te voeren, waarbij twee man van zijn personeel werden gewond toen de pantserwagen door vijandelijk anti-tankgeschut werd getroffen en met vijandelijke handgranaten werd bestookt.
Tenslotte door, na de gewonden te hebben weggebracht, aan de strijd te blijven deelnemen door o.a. de zich dicht bij het vliegveld bevindende 'Johannahoeve', alwaar zich vijandelijke valschermjagers hadden genesteld, met zijn kanon en mitrailleur onder vuur te nemen."

Soestdijk,
10 november 1949,
JULIANA.

1984

Voorzitter J.L. Bosch sneed in zijn rede een aantal verschillende onderwerpen aan.

In de eerste plaats sprak hij over de herinneringen aan de verschrikkingen van het sadistische regime van toen:

''Als je dan opnieuw met het verleden wordt geconfronteerd, worden ook je eigen herinneringen weer levend en heb je er soms dagen en weken last van. Je raakt het nooit kwijt. Je beleeft alles weer opnieuw alsof je weer in die tijd leeft: de aansluiting bij een verzetsorganisatie, het vervoeren van wapens en munitie, de jacht van de Gestapo op jou en je vrienden, vele arrestaties, nieuwe valse persoonsbewijzen, andere onderduikadressen, enz. enz.....''

Vervolgens over de martelpraktijken in de gevangenis:

''Een veel gebruikte methode was ook het eenzaam opsluiten in een soort bunker aan de voorkant van het gebouw. Geen licht, geen ramen, geen matras, deken of stoel. Alleen een kruik met water en de bekende ton, in dit geval zonder deksel... Erg deprimerend en vernederend.
Ik heb zo'n behandeling moeten ondergaan en doorstaan.''

Maar de strijd was niet voor niets:

''Als je dan eerlijk tegenover jezelf bent, kom je tot de conclusie dat wij, juist dankzij deze strijd en de daarvoor gebrachte offers, nu in dit mooie land in vrede en vrijheid – dat is een héél groot goed en een groot voorrecht – en voorspoed mogen leven. Dit beseffend is het onze plicht (en ik doe hierbij een vurig beroep op u allen en speciaal op de jongeren) om met alle democratische middelen te blijven strijden tegen de – helaas – steeds toenemende negatieve invloeden en deze niet als een voldongen feit te accepteren.''

Na een aanhankelijkheidsbetuiging aan koningin Wilhelmina, stipte de spreker twee actuele onderwerpen aan: de vervolging van oorlogsmisdadigers en het werk van 'Amnesty International', waardoor de 'link' van verleden en heden duidelijk merkbaar werd.

De rest van zijn speech ging over de drie omgebrachte verzetshelden pater Titus Brandsma, Boy Ecury en George Maduro, die alle drie in het 'Oranjehotel' hebben vertoefd, waarna hij eindigde met een gedicht van Reina Prinsen Geerligs:

"Ik sta hier in het midden der ellende
mijn handen en mijn voeten als van lood.
zie, daar om gindse hoek, gluurt reeds de dood.
't Is mij of ik hem al van vroeger kende.
Mijn God, mijn God, waarom ben ik verlaten?
opdat je beter zult gaan,
opdat je beter zult verstaan
wat het zeggen wil mens te zijn."

REINA PRINSEN GEERLIGS werd op 7 okt. 1922 in Semarang in het voormalige Ned. Indië geboren. Ze groeide op in Amsterdam en was daar leerlinge van het Barlaeus-gymnasium, waar Letterkunde haar lievelingsvak was. Ze wilde 'schrijfster' worden....
Ze sloot zich aan bij het studentenverzet en hielp vooral veel Joodse kinderen onderduiken. Daarnaast vervoerde ze wapens voor de illegaliteit en hielp bij het organiseren van sabotage-daden. Daarbij had ze o.a. contact met de bekende verzetsgroep CS6, zo genoemd naar het adres Corellistraat 6 in Amsterdam, waar de groep ontstaan was en haar 'hoofdkwartier' had.
Toen ze op zekere dag (waarschijnlijk 23 juli 1943) bij een huis in de Cornelis Krusemanstraat in Amsterdam aanbelde, werd ze gearresteerd. Het bleek dat zij een revolver in haar tasje had. Na een kort verblijf in de gevangenis aan de Amstelveenseweg, kwam ze op 23 nov. 1943 in het concentratiekamp Oraniënburg/Sachsenhausen terecht. De volgende dag ging ze, zingende en met opgeheven hoofd, samen met twee andere vrouwen naar het executieterrein.
Na de oorlog werd door haar ouders de REINA PRINSEN GEERLIGSPRIJS ingesteld voor een jongere die nog niet eerder gepubliceerd had. In 1970 werd in de naar haar genoemde straat in Amsterdam een plaquette voor haar onthuld aan de muur van het Cartesius-lyceum.

SEGUNDO JORGE ADELBERTO ('BOY') ECURY werd op 23 april 1920 op Aruba geboren. In 1937 ging hij naar Nederland, waar hij eerst aan de Middelbare Handelsschool in Oudenbosch en daarna aan de Handelshogeschool in Tilburg studeerde.
Reeds in 1940 sloot hij zich bij het verzet aan, waarbij hij veel sabotagedaden verrichtte en menig Geallieerd vlieger hielp opvangen, naar een onderduikadres bracht en van voedsel voorzag.
Op den duur werd er zóveel over hem gepraat – vooral ook omdat hij door zijn donker uiterlijk extra opviel – dat het voor hem in oostelijk Brabant te gevaarlijk werd. Hij vertrok naar het westen, waar hij onder de schuilnaam 'Max' als lid van knokploegen in Delft, Den Haag en Rotterdam diverse gevaarlijke opdrachten uitvoerde.
Op 5 nov. 1944 werd hij door verraad, samen met enige vrienden uit het verzet bij het verlaten van een kerk gearresteerd. Weliswaar had hij twee geladen pistolen op zak, maar hij kreeg niet de kans die te gebruiken. Uiteraard besefte hij heel goed dat het bezit van deze pistolen alleen al voldoende was voor een doodvonnis.
Na eerst in Rotterdam verhoord te zijn, werd hij nog diezelfde avond naar het 'Oranjehotel' overgebracht. Op de vroege morgen van 6 november werd hij op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd, waar hij in een massagraf werd begraven.
Na de oorlog werd zijn stoffelijk overschot in opdracht van koningin Wilhelmina naar Aruba overgebracht, waar hij op 28 april 1947 werd herbegraven. Koningin Wilhelmina schreef in een persoonlijke brief aan zijn ouders ondermeer: "Hij was een groot zoon van hen die onder onze Nederlandse driekleur leefden en streden. Met trots zal ik zijn daden blijven gedenken."

1985

Mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen gaf een geheel eigen interpretatie van het begrip 'herdenking' en van de noodzaak om te gedenken.

Daarbij haalde zij een oude Joodse wijsheid aan die luidt:

"Het willen vergeten verlengt de ballingschap en het geheim van de verlossing heet herinnering."

En zij vervolgde:

"Een herdenking kan dan juist voor hen die er eertijds niet bij waren zo belangrijk worden als het moment van de herinnering èn het dóórgeven en uitdragen daarvan. Dan wordt het belangrijk om telkens weer uit te leggen en over te dragen hoe mensen zich bewust werden dat ze iets moesten doen. Aan jongeren duidelijk te maken waarom de éne mens gewoon zijn leven voortleefde en de andere gedreven werd om – vrijwillig – in het verzet te gaan, onderduikers op te nemen, vluchtelingen verder te brengen, mensen te bemoedigen door illegale blaadjes te vullen, te drukken, rond te brengen en wat al niet meer. We moeten proberen uit te leggen hoe en waarom ze het volhielden, óók als ze gevangen werden genomen.
Daarvoor is op deze plaats en op deze dag de gelegenheid."

Vervolgens bracht ze in haar betoog een tot nu toe 'vergeten' groep naar voren en belichtte de belangrijkheid van deze mensen:

"Het verhaal van de thuisblijvers bevat meestal geen avonturen. Het is niet spannend, maar bijna eentonig door de vasthoudende hoop op betere tijden. Maar wèl weten we dat het staan of vallen van hen die hier gevangen zaten vaak afhing van hun zekerheid dat het thuis goed ging; het weten dat zij dáár straks weer zouden thuiskomen om – na de bevrijding – verder te werken aan de toekomst, voor een blijvende vrede."

Zij eindigde met een pleidooi voor vrede en vrijheid:

En dan, nu veertig jaar later, is het wel duidelijk dat 'vrede' niet hetzelfde is als 'tevreden'.
Vrede betekent een actief bezig zijn, een steeds waakzaam zijn – een opgave om van dag tot dag uit te dragen en vóór te leven. Want er zijn nog steeds oorlogen gaande, er bestaan nog steeds dictaturen, er zitten mensen ten onrechte gevangen of zijn uit hun huizen verdreven.

Wij, die in vrijheid leven, zullen dóór en naast ons dagelijks werk méé moeten werken

aan een wereld, waarin gevangenen en verdrevenen kunnen thuiskomen. Er moet een 'thuisfront' zijn voor hen die in een dictatuur moeten leven, zodat zij zich een 'thuiskomst' kunnen blijven voorstellen. Maar dat thuisfront zal dan wèl de moeite waard moeten zijn...."

Burgemeester Havermans van Den Haag brengt bij Dodencel 601 hulde aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.
(foto: "Haagsche Courant")

1986

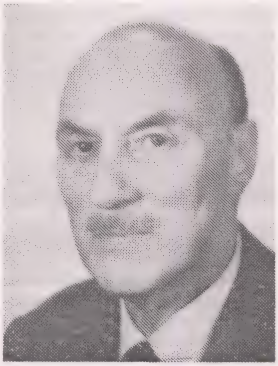
Het bestuurslid S. Minco vertelde dit jaar zijn persoonlijke verhaal en richtte zijn boodschap met name tot de aanwezige jeugd:

''Mijn ervaringen begonnen op 10 mei 1940 in Rotterdam, waar ik woonde en op school was. En het begon bij mij als bij zo velen: Je nam het niet! Je ging in het verzet! De Geuzen, juni 1940: spionage, sabotage; november 1940: verraad!
Ik werd van school gehaald en opgesloten op de D-vleugel van deze Cellenbarakken. Van school (ik was toen 18 jaar) naar de cel: een krib, een plank er boven, een kruk, een klaptafel, een emmer en een klein raampje met tralies.
Je lichaam en je geest verzetten zich. Je hebt geen flauw idee van wat je te wachten staat.
In het begin vlieg je tegen de muren op, zoals een wild dier dat zo uit het oerwoud in een kooi wordt opgesloten. De muren met krassen, namen en streepjes vallen boven op je. Je blik verengt, terwijl sommige gevoelens overmatige proporties aannemen, bijvoorbeeld het verlangen naar je vrienden en je ouders, je vaderlandsliefde en je koningsgezindheid, je haat tegen de Duitsers en vooral ook je eetlust. Je klampt je vast aan alle geruchten die via klopsignalen door de gangen gaan. Voorspellingen en bijbeluitleggingen doen je geloven dat de oorlog over enkele maanden afgelopen zal zijn en één ding staat vast: de nazi's zullen verliezen...!!''

''Ik zie mijn ouders nóg staan, toen wij na de uitspraak van de doodvonnissen onder zware bewaking per vrachtauto werden afgevoerd van 'Het Plein'. Twee eenzame figuren, hulpeloos, maar tóch aanwezig... zonder veel hoop.
En zo zijn er over de hele wereld wéér vaders en moeders, mannen en vrouwen, huilende kinderen en dwaze moeders, die vertwijfeld blijven hopen.
Daar is ongetwijfeld bij de familie van bijvoorbeeld:''

Daarna las één van de aanwezige jongeren een aantal namen op van gevangenen in landen als Zuid-Afrika, Guatemala enz., waarbij steeds de omstandigheden van de arrestatie en de gevangenhouding werden geschetst, met daarbij dan bijvoorbeeld de woorden: ''Sindsdien in eenzame opsluiting'' of ''Sindsdien verdwenen''...... En hij eindigde daarbij als volgt:

''Wéér mensen die opgesloten zitten omdat zij zich tegen onrecht hebben verzet. Alleen als wij ons hiervan bewust blijven, heeft een herdenking als deze zin!!''

SEBIL (BILL) MINCO, geb. 21 mei 1922, zat in het 'Oranjehotel' opgesloten vanwege zijn relatie met de verzetsgroep 'De Geuzen'. Hij werd tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld wegens 'Feindbegünstigung', hoewel hij daarvoor eerst de doodstraf gekregen had. Waarschijnlijk is hij vanwege zijn leeftijd toen 'begenadigd'. Zèlf zegt hij er van dat hij zijn begenadiging te danken had aan een administratieve fout. Zijn naam stond namelijk als 'Minko' in de stukken en dat is geen Joodse naam......
Hij zat in Mauthausen en in Auschwitz. Later ook nog naar Dachau. Daar in de buurt werd hij door de Amerikanen bevrijd.

1987

De centrale vragen die Mr. Floris B. Bakels in zijn toespraak stelde waren:

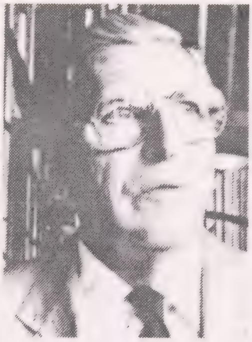
"Wat is herdenken? Wat is een herdenking waard? Als wij straks langs Cel 601 lopen en dan weer van hier gaan, de gevangenis uit en de vrijheid in, zijn wij dan veranderd? Wat wordt van ons verlangd?"

En in zijn betoog ging hij nader in op de gemengde gevoelens en emoties die bij hem naar boven komen bij deze vragen:

"Dankbaarheid, rouw, schuldgevoelens, schaamte en het besef verplichtingen te hebben, misschien zelfs een roeping. Die emoties zijn het die wij vandaag hier in het 'Oranjehotel' ondervinden.
Waarlijk herdenken is: verplichtingen nakomen."

Met name onderstreepte hij de verplichtingen die daar uit voortvloeien:

"De levenswaarden die de gevallen verzetsmensen hebben verdedigd zijn: de vrijheid, de individuele vrijheid van de mens, de geloofsvrijheid, de constitutionele grondrechten, de gerechtigheid vooral óók, de menselijke waardigheid. Op die grote grondwaarden heeft een dictatuur het altijd begrepen – een dictatuur van welke aard ook.
En die grondwaarden worden heden ten dage nog in tal van landen belaagd, aangevallen, bespot en vertrapt.
Wat doen wij, die recht van spreken en handelen hebben, daartegen? Waarschuwen wij de jonge generaties voldoende? Zonder ophouden?
Als sommige jongeren ons vragen: "Waarom nu nog steeds die herdenkingsdagen ter ere van iets dat allang geschiedenis is" – hebben wij dan een antwoord dat voldoende overtuigt? Dat het, in de grond, helemaal geen geschiedenis is, maar bittere actualiteit?
Maar niet alleen: waarschuwen wij wel voldoende, maar óók: geven wij het voorbeeld wel?"

FLORIS B. BAKELS werd op 19 juli 1915 in Hilversum geboren, maar bracht het grootste deel van zijn jeugd door in Den Haag. Hij studeerde rechten in Leiden en was daarna enige jaren verbonden aan een advocatenkantoor in Rotterdam. Hij woonde toen in Pijnacker. Op 9 april 1942 werd hij in zijn woning in P. gearresteerd en in eerste instantie overgebracht naar het 'Oranjehotel' in Scheveningen. Hij werd er van verdacht aangesloten te zijn bij de verzetsgroep 'Leeuwengarde'.
Als "Nacht und Nebel"-gevangene zat hij het grootste deel van de oorlog in het concentratiekamp Natzweiler in de Elzas. Op 29 april 1945 werd hij in Dachau bevrijd. (In al die jaren heeft hij een soort 'dagboek' bijgehouden, waar hij uit putten kon voor de boeken die hij over zijn gevangenschap geschreven heeft: "Verbeelding als wapen" (1947 – herdrukt in 1979), "Nacht und Nebel" (1977) en als vervolg op dat laatste boek 'Uitzicht' in 1983. Begin 1988 publiceerde hij een boek over de verzetsstrijder Kees Dutilh onder de titel: "Wachter op de morgen."

1988

"Ik. Jacob Gens, kon mij de luxe van een schoon geweten niet permitteren."
Zo eindigt het toneelstuk Ghetto zoals dat in het afgelopen jaar in het Scheveningse Appeltheater is opgevoerd.
Wie was Gens? Gens, Jood, getrouwd met een niet-joodse vrouw, was aangesteld als chef van de Joodse politie in het ghetto van het Poolse Wilna en probeerde in die functie mensen te redden door met de nazi's te marchanderen. Zelf zei hij daar over: "Als de Duitsers van mij duizend Joden vragen, dan geef ik die, want als ik het niet zou doen, dan doen ze het zonder mij, met geweld, en dan zijn het er niet duizend, maar duizenden."
Geen wonder dat velen Gens een verachtelijk mens vonden, een gemakkelijk instrument in handen van de vijand, een verrader van zijn eigen mensen; maar men kon daar ook anders over denken; men kon hem ook zien als iemand, die, zoals hij zelf zei, "zich niet afwendde en alles maar liet gebeuren", als iemand die probeerde te redden wat er te redden viel en zich daarvoor inzette. De meesten in het ghetto zagen Gens kennelijk zo, want het dagboek van de bibliothecaris Kruk, waarop het toneelstuk is gebaseerd vermeldt: "De grootste tragedie was dat de publieke opinie Gens' standpunt grotendeels heeft geaccepteerd"; en als Gens, die met zijn handelwijze ook wel degelijk risico's neemt en daardoor tenslotte gevaar loopt, wordt aangeraden te vluchten, zegt hij: "Als ik, chef van het ghetto, me red, zullen duizenden Joden mijn vlucht met hun leven moeten betalen."
Hij blijft, hij wordt gearresteerd en doodgeschoten.
Was Gens een goed mens of een slecht mens of een gewoon, middelmatig mens die onder druk van de omstandigheden zijn grenzen verlegde? Kan hij ons tot voorbeeld strekken, in positieve dan wel negatieve zin? Het is van belang die vraag vandaag aan de orde te stellen, want het gaat bij een herdenking als deze, waarin wij 43 jaar na het einde van de bezettingstijd opnieuw stilstaan bij wat hier toen is doorleefd en doorleden, mede om ons te bezinnen op het eign leven en daarmede op de vraag hoe trouw wij zijn aan de nagedachtenis van hen die wij gedenken. Zij marchandeerden niet, zij stierven voor de keuze die zij gemaakt hadden, met een schoon geweten.
Maar kan men dat verlangen van een gewoon mens? Wij, die de jaren '40-'45 meemaakten, weten dat de meesten in ieder geval niet aan die norm voldeden; dat de meesten meer gelijkenis vertoonden met Gens: zij probeerden tussen de klippen dóór te zeilen, zoveel mogelijk buiten schot te blijven, zij verlegden hun normen, zij behielden hun banen en overtuigden zichzelf dat het beter was te blijven zitten dan het veld te ruimen voor een NSB-er of een Duitser.
Een redenering à la Gens dus, die bepaald niet steeds ondeugdelijk of verwerpelijk was, maar wèl gevaarlijk voor het eigen geweten. Gens stierf met een bezoedeld geweten en tien dagen later werd het ghetto van Wilna geliquideerd: zo diende hij tenslotte niemand. Dat lijkt een goede reden om stil te staan bij de vraag in hoeverre wij gelijkenis hebben met Gens.
Men zal mij tegenwerpen dat Gens zich in een extreme situatie bevond waarvan wij moeten aannemen dat deze zich, althans in ons deel van de wereld, niet meer zal voordoen. maar is dat niet juist het bedrieglijke van deze tijd; dat er geen zichtbaar

bedreigende situatie is, dat wij leven in een welvaartsstaat die het gemakkelijk maakt om Gens' woorden te gebruiken?

Wij leven in een vrij land; wij worden niet voor keuzes gesteld als in de jaren '40-'45, maar dat betekent niet dat de samenleving van vandaag geen keuzes, geen standpuntbepaling van ons vraagt.

Daarmee doel ik niet op de vrijblijvende standpuntbepaling zoals die geschiedt door demonstraties e.d., maar ik doel op de keuze die men maakt tegenover het eigen geweten om vervolgens daarnaar in het eigen leven ook te handelen.......zoals zij destijds deden. Vrijheid kan niet bestaan in een samenleving waarin mensen niet bewust kiezen en er niet van overtuigd zijn dat zij zichzelf grenzen moeten stellen, want, zoals een ieder weet, betekent vrijheid niet dat iedereen ongebreideld zijn eigen gang kan gaan.

Ware dat het geval, dan zou vrijheid van de één onvrijheid van de ander betekenen; juist omdat wij ervan uitgaan dat ieder mens gelijkelijk aanspraak heeft op een leven in vrijheid, zijn er grenzen aan het individuele handelen. Vrijheid betekent daarom: zichzelf beperkingen opleggen terwille van de medemens; het betekent dat men zich steeds opnieuw moet afvragen of het verantwoord is rechten voor zichzelf op te eisen, ook al bestaat daartoe technisch de mogelijkheid, dan wel of dat andere belang, dat van de samenleving, van anderen dus, van ons verlangt dat het eigen belang wordt achtergesteld.

Zij die wij gedenken stelden hun eigen belang ten achter bij dat van de samenleving waartoe zij behoorden; zij wisten zichzelf mens èn burger en dienden ons, hun medeburgers; zij dienden de vrijheid, ónze vrijheid.

Realiseren wij ons dat als wij aan hen terugdenken? Beseffen wij dat het voorbeeld dat zij stelden in ons huidig tijdsgewricht nog steeds – en misschien steeds méér – een voorbeeld is waaraan wij ons kunnen spiegelen? Zijn wij als verantwoordelijke burgers er ons van bewust dat recht en plicht twee kanten zijn van dezelfde vrijheidsmedaille?

De samenleving van vandaag moet ons zorgen baren: woorden als oneigenlijk gebruik, grijs circuit, proletarisch winkelen, burgerlijke ongehoorzaamheid e.d. hebben hun intrede gedaan. Normvervaging is een term die men heden ten dage in woord en geschrift geregeld tegenkomt. Het lijkt erop alsof het belang van de samenleving niet meer wordt gezien als een belang dat ons als burgers allen aangaat, maar als een belang dat per definitie tegengesteld is aan het eigen ik-belang. Zo lijken wij te zijn afgedwaald van waar zij toen voor streden en stierven.

Herdenken is o.m. stilstaan bij wat ons werd aangereikt. Ook Gens reikte ons iets aan: hij liet niet alles gebeuren, hij maakte een keuze en handelde daarnaar tot het bittere einde. Goed of verkeerd? Wie zal het zeggen? Maar zijn woorden "Ik kon mij de luxe van een schoon geweten niet permitteren" klinken na.

Een herdenking als waarvoor wij hier bijeen zijn heeft slechts wezenlijke betekenis als wij ons hierop bezinnen en als wij – staande voor Cel 601 – ons diep laten doordringen van de noodzaak om – evenals zij die wij gedenken – mens èn burger te zijn en te kiezen voor een onbezoedeld geweten.

L.A. Barendsen-Cleveringa

ENIGE LITERATUUR OVER HET ORANJEHOTEL.

Floris B. Bakels: "Verbeelding als wapen" (1947)
Floris B. Bakels: "Deutsches Polizeigefängnis Scheveningen" (in: "Nacht und Nebel" - 1977)
Floris B. Bakels: "Uitzicht". De lessen van "Nacht un Nebel" (1983)
Binnert Philip de Beaufort: "Kerstmis in Scheveningen (1945)

Er bestaan diverse uitgaven van dit boekje – ook een illegale uit 1944.

Kees Berg en Maarten van Doorn: "Dagboek van het dagelijks leven." Den Haag en de Hagenaars tijdens de bezetting (1985)
Loes Bergmans: "Episode". Vijftien dagen Scheveningen (1946)
Corrie ten Boom: "Gevangene en toch...". Herinneringen uit Scheveningen, Vught en Ravensbrück (1946)

In de loop van de jaren zijn van dit boek diverse uitgaven verschenen, ook in de Engelse taal.

Corrie ten Boom: "Oorlogsjaren"" (in: "In Hem geborgen." De geschiedenis van mijn leven – z.j.)
"Tom Bosschart 1897-1941". Verzetsstrijder van het eerste uur (Particuliere uitgave – 1971)
Titus Brandsma: "Mijn cel" en "Dagorde van een gevangene".
Titus Brandsma: "Het laatste geschrift". Geschreven op last van de Gestapo in de Strafgevangenis in Scheveningen, 22 jan. 1942.

Van beide bovenstaande boekjes zijn diverse uitgaven verschenen.

W.A. Brug: "De Stijkelgroep". Reeks artikelen in het "Maandblad van de Documentatiegroep '40-'45", maart t/m december 1975.
Louis van Bunge: "Scheveningen". Met een voorwoord van A. den Doolaard (1945)
Leo van der Bijl: "Zand over acht". Verzetsherinneringen van een Voorschotenaar (1988)
"Gedenkschriften van prof. mr. R.P. Cleveringa" (1983)
Babes van Dillen Clinton: "Give Terry a bone". A true story of nazi-occupied Holland (1986)
Anthonie Donker: "Tralievenster". Gedichten, geschreven tussen maart en juni 1942 in de gevangenis te Scheveningen (1945)
W. Drees Jr.: "Illegaal dagboek 1942-1945". Geschreven in mei 1945. Gedrukt in oktober 1978 (Niet in de handel)
A. Dubois: "De burgemeester van Gouda in de cel" (in: "De muren spreken" – 1946)

In dit boek staan wel méér korte stukken die iets met het 'Oranjehotel' te maken hebben.

"De Erebegraafplaats te Bloemendaal" (1957)
K. de Fries: "In deze bajes ...". Een jaar Oranjehotel (1945)
W.L. Harthoorn: "Verboden te sterven". Roman (1963)
L. de Jong: "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog", deel 8 (1978)
H. Knoop: "Een theater in Dachau" (z.j.)
F.J. Krop: "Gevangenis en concentratiekamp". Deel A: Scheveningen. Nieuwe Brochurereeks "Geloof en Vrijheid", nr. 3 (z.j.)
P. Lenstra: "De bevrijding van Oraniënburg" (z.j.)
"40 jaar Stichting Oranjehotel" (1985)
H. Poelchau; "Die Letzten Stunden". Erinnerungen eines Gefängnispfarrers (1949)
W. Ramaker/B .van Bohemen: "Sta een ogenblik stil". Monumentenboek (1980)
M. van Ravenstein: "Waarheen gaat ...... Gij?" (1984)
R. Roegholt/J. Zwaan: "Het verzet 1940-1945" (1985)
J. Romkes: "Cel 383, zing nog eens". Een leven met oorlog (1987)
T. Schouten: "Boy". Een Antilliaanse jongen in het Nederlands verzet (1985)
E. Schrijver: "Oorlogsbelevenissen" (1984)
E. Somers: "Monumenten vertellen". Het verhaal van de Tweede Wereldoorlog naar aanleiding van elf gedenktekens (1985)
P. Spaans: "Oranjehotel" (in: "Scheveningen Sperrgebiet" – 1983)
J. Spier: "Dit alles heeft mijn oog gezien." Herinneringen aan het concentratiekamp Theresiënstadt (1978)
Melis Stoke: "Recrutenschool en andere gevangenisverzen" (1946)
C.J. van Velthoven: "Scheveningen. Vught" (1945)
J. Verstraeten: "Oranjehotel" (Bevrijdingsserie nr. 2 – 1944)
J. Verstraeten: "Tussen de mazen van SD en Gestapo in het Oranjehotel" (1945)
"Gedenkboek Verzetsherdenkingskruis" (1985)
F.J.W. van Vlijmen: "Erebegraafplaats Overveen" (1988 – niet gepubliceerd)
N.X.M.M. de Vos de Wael: "Portret van een periode". De Ranitz als burgemeester (z.j.)
P.A. Wansink: "Met lege handen? Neen!" De balans van vier jaren tuchthuisleven (1945)
E.P. Weber: "Gedenkboek van het Oranjehotel". Celmuren spreken. Gevangenen getuigen. Onze gevallen verzetshelden (1946/1947 – fotografische herdruk in 1982)

De laatstgenoemde uitgave is nog verkrijgbaar bij het secretariaat van de "Stichting Oranjehotel". Het wordt U franco toegezonden na het overschrijven van ƒ. 35,= op giro 82. 71.53 ten name van W.A. Brug, Den Haag (zie blz. 9 - bovenaan)

L.E. Winkel: "De Ondergrondse Pers 1940-1945" (1954)

